

בעזרת השם יתברך

קונטרס

לשון קדשו

דברות קודש של כ"ק מרן אדמו"ר רבן של ישראל

רבינו יואל טייטלבוים זללה"ה

אבדק"ק סאטמאר יע"א

וגאב"ד עדה"ק ירושלים תובב"א

סעודה שלישית פרשת

שופטים תש"ב

יְשַׁפְּטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צָדִיק

• ביאור מאמר אבשלום: מי ישפטי שפט בארץ ועלי יבוא כל איש אשר
לז' ריב ומשפט והצדקתיו • מכירה שיש בו דבר הנראה בעקמה צריך
יותר חיזוק, שיהיה ע"י שטר דוקא • חכם צבי: כל מקום שנאמר בכ"ף
הדמיון, אינו דומה ממש. • בר דעת כשהוא בקרבת הצדיק נכנע
ומתבייש וחוזר בתשובה • עובדא אצל הייטב לב שהיה לפניו דין
תורה אם להתפלל בנוסח ספרד או אשכנז • בשמים יש י"ב שערים
לקבלת תפילה לכל שבט שער ונוסח בפני עצמו, והאר"י הק' תיקן
"נוסח הכולל" השייך לכל אחד • הדין צריך להתפלל ולעורר רחמים,
שלא יזיק מה שנחשבו בעיני הדיונים כרשעים • קדושת לוי: ע"י
שמוכיחין את העם למטה יש כח לעורר רחמים למעלה • לעתיד יהיה
הקב"ה רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל, ודוד המלך נָשִׂא עליהם לעולם

נעתקו בלשון אידיש

בהוספת ביאורים והערות

להבנת הענין

שנת תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מערכת לשון קדשו

כל הזכויות שמורות ואיסור השגת גבול ידוע © Copyright

הקונטרסים שיצאו בשנים שעברו אין רשות להעתיקם ולהפיצם ושארית ישלח לא יעשו עֲוֹלָה, וכבר נאמר וְאֵל תִּשְׁכַּח בְּאַהֲבָתְךָ עֲוֹלָה (ויקרא יד.)
צו מנדב זיין לרגל א' שמחה א' יאַרצייט רופט: 1-718-388-5519

★★★ כמעט קלאר (36 מינוט) ★★★★★

לשון קדשו - קונטרס רא

קול אוצר יהודה ברוקלין: 718-298-4641 ארץ ישראל: 072-3333419 16-5-520	צו הערן די רעקארדע: דרוק 1. - פאר קונטרס 201 פאר הערות דרוק 3	ארץ ישראל: 072-3275205 קאנאדא: 438-797-0770 ענגלאנד: 0330-350-3110	לשון קדשו צענטראלע נומער: 929-522-1515 פּעקס: 718-650-2970
---	---	---	--

• ברכת מזל טוב •

הר"ר **יצחק הערש היימאן** הי"ו
לרגל נישואי בנו החתן **אברהם וואלף** נ"י
- עב"ג בת הר"ר **חיים נחמן גליק** ע"ה

הר"ר **יחזקאל כהנא** הי"ו
לרגל אירוסים בתו - עב"ג החתן **שלום יוסף** נ"י
בן הר"ר **יואל באכנער** הי"ו (ב"ר בנימין)

החתן חו"ב **יעקב אליעזר שווארצץ** נ"י
בן הר"ר **יושע חיים** הי"ו בן הר"ר **בנימין** הי"ו
לרגל אירוסיו עב"ג בת הר"ר **יואל פריעד** הי"ו (ב"ר אלימלך)
והזמן גרמא להזכירו לשבח על פעולותיו למען תורת רביה"ק
זי"ע ובפרט מה שמאיר עינינו בהערותיו המחכימות.

הר"ר **משה בערגער** הי"ו
לרגל אירוסים בנו החתן **זאב** נ"י
עב"ג בת הר"ר **חנני' יו"ט ליפא בראווער** הי"ו
ויישר כוחו וחילו על כל פעולותיו בעיר מאנטשעסטער יצ"ו

ברכת רבינו יחול על ראשם, וזכות לימוד תורה דרכים וזכות רביה"ק זי"ע יגן עליהם,
ויזכו להעמיד דורות ישרים ומבורכים, ע"ד ישראל סבא, לעטרת תפארת אבותם.

• יהם יעלו לזכרון •

הגאון החסיד, היה אדוק ומקושר ברכיה"ק זי"ע
זוכה ממנו לקרבה יתירה
רבי נתן דוד ע"ה ב"ר **משה שמואל ז"ל**
וילבערשטיין
בעמח"ס משנת דוד - נפטר ה' אלול תשס"ג לפ"ק

הרב הגאון הצדיק המפורסם חסידא ופרישא
רבי שמעון זאב זצ"ל
ב"ר צבי משה הי"ד **מיללער** - אראדער רב
נפטר ו' אלול תשמ"ו לפ"ק

הרה"ח דבוק בתורת רביה"ק זי"ע, זוכה לברך מקחו של צדיק,
ובעין רב הגיה ותיקן מחדש הספר חידושי תורה תשמ"ז
מוה"ר **ישראל יחיאל שרנא** ע"ה
בהר"ר **יקותיאל יודא הלוי** נ"י **לאווי**
נפטר ו' אלול תש"ע לפ"ק

הרה"ח תלמיד חכם וירא שמים מרבים,
עסק במצות הכנסת אורחים, וגמילות חסדים
מוה"ר **זאב** ב"ר **צבי ז"ל**
לעפקאוויטש
נפטר ד' אלול תשס"ה לפ"ק

לע"ג האשה החשובה והצנועה אשה יראת ה'
מרת שרה ע"ה ב"ר **אלעזר ז"ל**
אשת הרה"ח ר' יהודה לייבוש קליינבערגער ז"ל
נפטרה ו' אלול תשע"ה לפ"ק
לעשות צדון צדיק מרן רביה"ק זי"ע היתה כל מגמת חייה,
זכתה להחיות נפשו בהקמת בית חינוך לבנות במאנטריאל

הרה"ח ורא ושלם איש מורם מעם, עסקו בתורה ובתפלה היה
למופת, הקדיש זמנו עבור כבוד ישראל לחנכם לאמונה
טהורה, היה מתלמידי רביה"ק זי"ע זוכה לשמש צדיקים
רבי חיים יעקב ב"ר **צבי ז"ל גרינפעלד**
נפטר י' אלול תש"ע לפ"ק

בקשו רחמים עבור הגה"צ רבי **משה מנחם בן גיטל** שליט"א, דומ"ץ סאטמאר מאנטריאל, לרפוש בתושח"י

KolSatmar.com

א

קושיזות ודקדוקים בפרשת השבוע

קושיא א

להבין יתור לשון תתן "לך"

שפטים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ, [אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ, וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק].

א) שפטים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ, איז איבעריג דער לך, [דהיה סגי לומר] שפטים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן בְּכָל שְׁעָרֶיךָ.

ב

ובפרט שלפי זה יוקשה עוד שמתחיל "לך" בלשון נוכח, ומסיים "ושפטו" בלשון נסתר

איבערהויפט [איז שווער], ער לאזט דאך אויס [בלשון נסתר] וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק, ער זאגט "לך", און ער לאזט אויס "וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם" מִשְׁפָּט צֶדֶק, ער הייבט אָן בלשון נוכח און לאזט אויס בלשון נסתר. [ומכיון שמסיים בנוכח, קשה יותר למה היה לו לומר בתחילה "לך" בנוכח, דמיותר הוא].

ג

קושיא ב

ב) אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ לְשִׁבְטֶיךָ. נאכאמאל "לך".

ד

קושיא ג

לכאורה המקרא מסורס, דתיבת לְשִׁבְטֶיךָ, היה צריך להיות בתחלת המקרא, וכמו שכתב רש"י

שפטים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ [וגו' לְשִׁבְטֶיךָ]. זאגט רש"י ס'איז מקרא מסורס, [און] ס'העט געדארפט שטיין שופטים וְשֹׁטְרִים "תתן לך לְשִׁבְטֶיךָ" בְּכָל שְׁעָרֶיךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ, [דצריך למנות שופטים אין] יעדן שער און יעדן שִׁבְט. [ג] [וקשה למה הפך הכתוב הסדר, ובדאי בא ללמד לנו דבר גם כסדר הנכתב עתה].

ה

קושיא ד

פירש"י בכל עיר ועיר. ויש להקדק למה כתב בלשון שְׁעָרֶיךָ, ולא בלשון עָרֶיךָ

רש"י זאגט^א [אז] בְּכָל שְׁעָרֶיךָ מיינט מען בכל עיר ועיר, ס'זאל זיין [שופטים] אין יעדע שטאָט. [ופירושו שער העיר].

ד) פרעגט מען, פארוואס רופט ער עפעס אן "שְׁעָרֶיךָ", ער האָט געדארפט צו זאָגן בְּכָל "עָרֶיךָ", פארוואס זאָגט ער נישט אַרויס בפירוש "עָרֶיךָ".^ב וואָרן דאָרף מען דען [שטעלן שופטים דוקא] אינעם "שער", האָט מען דען אינעם שער העיר געשטעלט די שופטים.^ג

^א והיה לו לומר "וְשָׁפְטוּ" מִשְׁפָּט צֶדֶק, וכעין שממשיך ואומר לא "תכיר" פנים, וכן שאר הלאוין דלהלן. ולפירש"י דקאי רק על הַמְּנִים היה לו לומר "לשפוט" את העם משפט צדק. (על פי דברי רבינו בדרושים אחרים).

^ב ברש"י: בְּכָל שְׁעָרֶיךָ. בכל עיר ועיר:

לְשִׁבְטֶיךָ. מוסב על תתן לך. שופטים ושוטרים תתן לך "לשבטך", בכל שעריך אשר ה' אלקיך נתן לך: לְשִׁבְטֶיךָ. מלמד שמושיבין דיין לכל שבט ושבט, ובכל עיר ועיר.

^ג הובא לעיל בסמוך.

^ד ועיין ברש"י להלן (ו, ה) דתיבת שְׁעָרֶיךָ יוכל להתפרש בתרגום "לתרע בית דינך". וכאן בודאי פירושו בתרגום "לְקָרְיֶיךָ", דהא מיירי בתחלת ההתמנות של הבית דין, וא"כ היה ראוי שיאמר "עָרֶיךָ".

^ה כי לא נמצא כזה בדברי חז"ל ובדברי רש"י. אולם הרמב"ם (סנהדרין א, ג) כתב באמת דצריך להושיב הבית דין

1

קושיא ה

וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק, צ"ב הכוונה. דאס קאי על עצם המשפט, כבר יש על זה פסוקים אחרים, ואם קאי על מנוי הדיינים הכשרים, למה אמר זאת בלשון כזה דמורה על עצם המשפט שיהיה בצדק

(ה) וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק, [וקשה] נו אֲדָא, דאָס שטייט דאָךְ שוין נויטיטער לא תטה משפט, ס'איז שוין געשטאנען בְּצֶדֶק תִּשְׁפֹּט עַמִּיתָךְ (קדושים יט, טו). [ועוד דהפסוק הזה] דעס איז דאָךְ [הציווי] אויף 'מִמְנָה' צו זיין די שופטים, [ולא על עצם המשפט, ואם כן צ"ב] וואָס איז דער וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק.

2

קושיא ו

להבין כפל הלשון "צֶדֶק צֶדֶק" תרדף

(ו) און דער צֶדֶק צֶדֶק תרדף. דעס טאָפּלטע לשון, צוויי מאָל צֶדֶק. לְמַעַן תִּחְיֶה וְיִרְשֶׁת וגו'.

ח

קושיא ז

בתנחומא: תתן "לך", ולא לאומות העולם. וצ"ב למה הוצרך להזכיר על זה, וכי תעלה על דעתך ליתן שופטים לאומות דער מדרש זאגט - איך האָב שוין נעכטן (בסעודת ליל שב"ק) געשמועסט פון דעם - אין מדרש תנחומא (סימן ה), תתן "לך", ולא לאומות העולם. (ז) [וקשה] וואָס איז עפעס אַ הוה אמינא מ'זאָל [וועלן] געבן פאַר די אומות העולם, די גאַנצע תורה האָט מען דאָך געגעבן נאָר פאַר אידן, וואָס עפעס זאָל מען מיינען [אז] אומות העולם האָבן דאָ אַ שייכות, וואָס דאָרף ער עפעס [להוציא האומות], מ'דאָרף זיי מַמְעֵט זיין?

ט

קושיא ח

עוד בתנחומא: וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק, שיהיו מְטִין את העם לכף צדק, ושיהיו מלמדין זכות עליהם. וצ"ב האידן שייך לכאן ענין לימוד זכות כלפי שמיא, ואיזה קישור יש לדרש זו עם הפשט

וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק. זאָגט אויך דער מדרש תנחומא^א, שיהיו מְטִין את העם לכף צדק. רבי יהודה ברכי שלום אמר שיהיו מלמדין זכות עליהם. (ח) לעולם דאָס איז אַרויס פונעם ענין [הפסוק, מה שאמר שיהיו מלמדין זכות עליהם. שהרין] דער פסוק שמועסט דאָךְ דאָ פון מִשְׁפֹּטִים [בבית דין שלמטה, כאומרו] לא תפיר פְּנִים וְלֹא תִקַּח שָׂחָד, [או ממניי השופטים כאומרו] שפֹּטִים וְשֹׁטְרִים, מ'זאָל מִמְנָה זיין שופטים וְשֹׁטְרִים. שוֹטְרִים איז דאָךְ דִּינִין וּפְרָעָנִין (לשון תרגום אונקלוס).

בשער העיר, אבל למד זאת מהפסוק והציגו בשער משפט (עמס ה, טו). ואחריו כתבו כלשונו גם הסמ"ג (עשין צו) ורבינו בחיי (כאן). אבל גם במפרשי הרמב"ם לא ציינו שום מקור לזה בדברי חז"ל. אמנם מצאנו בספרי (תצא פסקא עט) ועלתה יבמות השערה, מצוה בבית דין שיהא 'בגובהה' של עיר.

¹ וכמו שמפרש ברשי: וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם וגו'. מִנָּה דיינין מומחים וצדיקים לשפוט צדק. (ועיין במפרשי רש"י בזה).

² ואף שכן נח מצוים על הדינים, אבל אין זה מוטל על ישראל להושיב דיינים אצלם.

³ בתנחומא (סימן ד): וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק, שיהיו מְטִין את העם לכף צדק. אמר רבי יהודה ברכי שלום, שיהיו מְטִין ומלמדין עליהם זכות לפני הקב"ה. ממי אתה למד, מגדעון בן יואש, שבימי היו ישראל בצרה, והיה הקב"ה מבקש אדם שילמד עליהם זכות, ולא היה מוצא, שהיה הדור דל במצות ובמעשים. כיון שנמצא זכות בגדעון שלמד עליהם זכות, מיד גילה עליו המלאך, שנאמר (שופטים ו, יד) ויבא אליו מלאך ה' ויאמר לו לך בכתך זה, בכח זכות שלמדת על בני. הוי וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפֹּט צֶדֶק, שיהיו מלמדין זכות על הדור.

שוטרים זענען פֿרַנְסִים און מְנַהִיגִים וואָס זיי 'פֿירן דורך' [את הפסק דין של הדיינים, וכלשון רש"י, שוטרים] הרודין את העם במקל.

[ואם כן] וואָס לאָזט ער עפעס אויס [שהפסוק מסיים ושפטו משפט צדק, בלימוד זכות בבית דין שלמעלה], וואו קומט אינדערמיט אריין מלמדי זכות.
דאָס איז דאָך אן עקסטערע עבֿודה, מ'זאָל מלמד זכות זיין [אויף אידן].

הקדמה לישוב הקושיות

בניאור פסוקי ספר שמואל - בענין אבשלום

והשכים אבשלום ועמד על דרך השער, ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט וגו'. ויאמר אליו אבשלום ראה דבריהם טובים ונכחים ושמע אין לך מאת המלך. ויאמר אבשלום מי ישמני שפט בארץ ועלי יבא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט, והצדקתי וגו', ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל

נאָר מ'קען זאָגן, מ'זעט דאָ אין פסוקים, פסוקים נפלאים, דאָ אין [ספר] שמואל הנביא.

אין שמואל (ב, טו) ביי אבשלום'ן ווען ער האָט אָנגעהויבן [להמשיך העם אליו], וויאזוי ער האָט צו זיך גענומען דאָס [הארץ פון] פאָלק, ער האָט 'באקומען' דאָס פאָלק, לוחם צו זיין מיטן פאָטער, מיט דוד המלך.

יא

שטעלט אַראָפּ דער פסוק:

ער איז געשטאַנען על השער, ער איז געשטאַנען אין שער העיר, ווען ס'איז געקומען עפעס די וואָס ברויכן האָבן [משפט אל המלך, שאל אותו אבשלום] וואָס ער ברויך, פונוואנעט ער איז. האָט ער געזאָגט מאַחד שבטי ישׂראל, ער איז געקומען פון עפעס אַ שבט מישראל, מִשבְּטֵי יִשְׂרָאֵל עבְדָּךְ.

ענד'ליך ער איז געקומען לְבֹא אֶל הַמֶּלֶךְ [למשפט], ער האָט געהאַט אַ דין ודברים. האָט אים אבשלום געזאָגט ראה דבריהם טובים ונכחים, זעט אויס ס'איז זייער גוט [דיינע ווערטער], וְאִין שׁוֹמֵעַ לָךְ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ, פונעם מלך, מ'הערט דאָ נישט קיינעם. מי יתן איך זאל ווערן אַ שופט, וְהִצְדַּקְתִּי כָּל אִישׁ, [ועלי יבוא] כָּל אִישׁ [אשר יהיה לו ריב ומשפט] וְהִצְדַּקְתִּיו, איך וועל יעדן גערעכט מאַכן. אזוי זאָגט דער פסוק.

מיט דעם איז געווען - ווי ער לאָזט אויס צום סוף [בהפסוק] - ויגנב את לב העם, מיט דעם האָט ער צוגע'גנב'עט די הערצער פון אידן.

בספר שמואל (ב, פרק טו): והשכים אבשלום [פירש הרד"ק: כן היה מנהגו בכל בוקר] ועמד על דרך השער [פירש רלב"ג: שהוא עמד על מקום ששם יעברו העוברים לבא אל שער המלך], ויהי כל האיש אשר יהיה לו ריב לבוא אל המלך למשפט, ויקרא אבשלום אליו ויאמר אי מזה עיר אתה, ויאמר מאחד שבטי ישראל עבדך. ויאמר אליו אבשלום ראה דבריהם טובים ונכחים ושמע אין לך מאת המלך. ויאמר אבשלום מי ישמני שפט בארץ ועלי יבוא כל איש אשר יהיה לו ריב ומשפט, והצדקתי וגו', ויהיה בקרב איש להשתחות לו, ושלח את ידו והחזיק לו ונשק לו. ויעש אבשלום כדבר הזה לכל ישראל אשר יבאו למשפט אל המלך, ויגנב אבשלום את לב אנשי ישראל. ויהי מקץ ארבעים שנה, ויאמר אבשלום אל המלך אלקה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון וגו'. ויאמר לו המלך לך בשלום ויקם וילך חברונה. וישלח אבשלום מרגלים ככל שבטי ישראל לאמר כשמעכם את קול השפר ואמרתם מלך אבשלום בחברון וגו'. ויבא המגיד אל דוד לאמר יהיה לב איש ישראל אחרי אבשלום. ויאמר דוד לכל עבדיו אשר אתו בירושלם קומו ונברחה כי לא תהיה לנו פליטה מפני אבשלום מהרו ללכת פן ימהר והשגנו והידים עלינו את הרעה והקה העיר לפי חרב וגו'. ויצא המלך וכל ביתו ברגליו וגו'. ודוד הגיד לאמר אחיתפל פקשירים עם אבשלום, ויאמר דוד סכל נא את עצת אחיתפל ה' וגו'.

יב

[און נאָכדעם] ברענגט ער דאָרט די מעשה באריכות, ער איז געגאנגען פונעם פאָטער [לעיר חברון], און ער האָט אַרויסגעשיקט [מרגלים בכל שבטי ישראל, ואמר להם כי בשמעם קול השופר ואמרתם מלך אבשלום].

און דערנאָך איז ער [דוד המלך] געוואָר געוואָרן, האָט ער געזען [אז אבשלום] ער האָט מיט זיך דאָס גאנצע פאָלק, ביז ער [דוד המלך] האָט געמוזט אַנטלויפן, [וועל זה נאמר בתהלים (ג, א) מִזְמוֹר לְדָוִד] בְּכִרְחוֹ מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנוֹ, און מיט נסים איז ער ניצול געוואָרן, און ער איז געבליבן לעבן.

ס'איז געווען עֲצַת אַחִיתפֶּל האָט געהייסן איבערלאָ [כאָשר יִשָּׁאֵל אִישׁ בְּדָבָר הָאֵלִקים (שמואל ב' טז, כג)] .. [אַחִיתפֶּל הִיָּה עִם אַבְשָׁלוֹם] און ער האָט אים געוואָלט דירעקט, חס ושלום ער האָט אים געוואָלט הָרְגֵנֵן [לדוד]. און דער בורא כל עולמים האָט געהאַלפן מיט נסים, ער איז ניצול געוואָרן. כ'וועל נישט זאָגן דאָ די גאנצע מעשה, ס'איז דאָך ידוע, ווי אין פסוק שטייט'.

יג

נאָר מ'זאָל פאַרשטיין 'די ווערטער' [שאמר אבשלום: מי יִשְׁמָנִי שֹׁפֵט בְּאַרְץ וְעָלִי יָבוֹא כֹל אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ רִיב וּמִשְׁפָּט, וְהִצַּדְקָתוֹ, דִּישׁ לַהֲבִין] מיט וואָס האָט ער דאָ צוגענומען דאָ דעם עולם, [ווען] ער האָט זיי דערציילט אַ מעשה [שהגזים לומר] איך וועל יעדן גערעכט מאַכן ביים משפט, וְאִין שׁוֹמֵעַ לָךְ [מאת המלך].

יד

קושיא א - בענין אבשלום

מ׳הייבן ידע אבשלום לומר וְאִין שׁוֹמֵעַ לָךְ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ, וְהָלֵא אָמַר כֵּן עוֹד מֵרַם שֶׁנִּכְנְסוּ אֶל הַמֶּלֶךְ [א] קודם [איז שווער], זעט דאָך אויס אז ער איז געשטאַנען ביים טויער, איידער ער איז אַריינגעגאַנגען [כל איש אל בית המשפט] האָט ער אים שוין געזאָגט [אין שומע לך מאת המלך].

' בספר שמואל (שם, פרק יז-יח): וַיֹּאמֶר אַחִיתפֶּל אֶל אַבְשָׁלוֹם אֲבִיחָהּ נָא שְׁנִים עָשָׂר אֶלְף אִישׁ וְאֶקְוֶמָה וְאֶדְרֹפָה אַחֲרֵי דָוִד הַלֵּילָה. וְאָבֹא עָלָיו וְהוּא יָגֵעַ וְרַפָּה יָדָיו, וְהִתְרַדְתִּי אִתּוֹ, וְנָס כָּל הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ, וְהִכִּיתִי אֶת הַמֶּלֶךְ לְבָדוֹ. וְאִשְׁכִּיבָה כָּל הָעָם אֵלָיו וְגו'. כָּל הָעָם יִהְיֶה שָׁלוֹם. וַיִּישֶׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי אַבְשָׁלוֹם וּבְעֵינֵי כָּל זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל. וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם קָרָא נָא גַם לְחוּשֵׁי הָאָרֶץ וְנִשְׁמָעָה מִה בְּפִיו גַּם הוּא וְגו'. וַיֹּאמֶר חוּשֵׁי אֶל אַבְשָׁלוֹם לֹא טוֹבָה הַעֲצָה אֲשֶׁר יַעַץ אַחִיתפֶּל בַּפֶּעַם הַזֹּאת. וַיֹּאמֶר חוּשֵׁי אֲתָהּ דֹּעָת אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אֲנָשָׁיו כִּי גִבְרִים הֵמָּה וּמְרִי נֶפֶשׁ הֵמָּה כְּדָב שָׁכֹל בְּשָׂדֶה וְאֲבִיךָ אִישׁ מִלְחָמָה וְלֹא יֵלֵין אֶת הָעָם. הִנֵּה עֲתָה הוּא נִחְבָּא בְּאֶחָת הַפְּתָחִים אוֹ בְּאֶחָד הַמְּקוֹמֹת וְגו'. כִּי יַעֲצִיתִי הָאָסֶף עֲלֶיךָ כָּל יִשְׂרָאֵל מִדָּן וְעַד בָּאָר שָׁבַע כְּחוֹל אֲשֶׁר עַל הַיָּם לָרֹב וּפְנִיקֵי הַלְכִים בְּקָרֵב. וּבִאֲנֵנו אֵלָיו בְּאֶחָד הַמְּקוֹמֹת אֲשֶׁר נִמְצָא שָׁם, וְנַחֲנוּ עָלָיו כְּאֲשֶׁר יִפֹּל הַטֵּל עַל הָאֲדָמָה וְלֹא נֹתֵר בּוֹ וּבְכָל הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ גַּם אַחֵד. וְאִם אֵל עִיר יֹאסֵף וְהִשְׁיָאוּ כָּל יִשְׂרָאֵל אֶל הָעִיר הַהִיא חֲבָלִים יִסְכְּבוּ אִתּוֹ עַד הַנָּחַל עַד אֲשֶׁר לֹא נִמְצָא שָׁם גֶּזֶר. וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם וְכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל טוֹבָה עֲצַת חוּשֵׁי הָאָרֶץ מֵעֲצַת אַחִיתפֶּל, וְה' צִוָּה לְהִפָּר אֶת עֲצַת אַחִיתפֶּל הַטּוֹבָה, לְבַעֲבוֹר הַבֵּיא ה' אֶל אַבְשָׁלוֹם אֶת הָרָעָה.

וַיֹּאמֶר חוּשֵׁי אֶל צִדּוֹן וְאֵל אֲבִיתָהּ הַכְּהֵנִים כְּזֹאת וְכֹזֶת יַעַץ אַחִיתפֶּל אֶת אַבְשָׁלוֹם וְאֶת זָקְנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּזֹאת וְכֹזֶת יַעֲצִיתִי אֲנִי. וְעֲתָה שְׁלַחוּ מִהֶרָה וְהִגִּידוּ לְדָוִד לֵאמֹר אֵל תֵּלֵן הַלֵּילָה בְּעֶרְבוֹת הַמִּדְבָּר וְגו'. וְהִגִּידוּ לְמֶלֶךְ דָּוִד כִּי לֹא יִכְלֹו לְהִרְאוֹת לְבֹא הָעִירָה וְגו'. וְאַחִיתפֶּל רָאָה כִּי לֹא נַעֲשֶׂתָה עֲצַתוֹ וַיִּחַבֵּשׁ אֶת הַחֲמוֹר וַיָּקֵם וַיֵּלֶךְ אֶל בֵּיתוֹ אֶל עִירוֹ וַיְצַו אֶל בֵּיתוֹ וַיַּחֲנֹק וַיָּמָת וְגו'.

וַיִּפְקֵד דָּוִד אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיִּשֶׁם עֲלֵיהֶם שְׂרֵי אֲלָפִים וְשְׂרֵי מֵאוֹת וְגו'. וַיֵּצֵא הָעָם הַשָּׂדֶה לְקִרְאָת יִשְׂרָאֵל, וְתָהִי הַמִּלְחָמָה בֵּיעַר אֲפָרִים. וַיִּנָּסֻפוּ שָׁם עִם יִשְׂרָאֵל לְפָנֵי עַבְדֵי דָוִד וְגו'. וַיִּקְרָא אַבְשָׁלוֹם לְפָנֵי עַבְדֵי דָוִד וְאַבְשָׁלוֹם רָכַב עַל הַפֶּרֶד וַיְבִיא הַפֶּרֶד תַּחַת שׁוֹכֵךְ הָאֵלָה הַגְּדוֹלָה וַיַּחֲזֹק רֹאשׁוֹ בְּאֵלָה וַיִּתֵּן בֵּין הַשָּׁמַיִם וּבֵין הָאָרֶץ וְהַפֶּרֶד אֲשֶׁר תַּחֲתָיו עָבָר וְגו'. וַיִּסְבּוּ עֲשָׂרָה נְעָרִים נִשְׁאִי כָּלִי יוֹאֵב וְכָל אֶת אַבְשָׁלוֹם וַיִּמִּיתוּהוּ. וַיִּתְּקֵעַ יוֹאֵב בַּשֶּׁפֶר וַיִּשָּׁב הָעָם מִדָּרֶךְ אַחֲרֵי יִשְׂרָאֵל וְגו'.

[וקשה] פון וואָנעט האָט ער געוואוסט אַז וואָס שוּמַע לֶךָ, אַז מ'וועט אים נישט הערן קיינער, וואָס שוּמַע לֶךָ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ. אפשר וועט מען אים יאָ הערן, וועט ער גערעכט זיין. [שהרי אחד מן השני בעלי דינים יצא זכאי, ואפשר יהיה הוא אותו הזכאי].

(ראה עוד להלן באות יח-כא)

טו

קושיא ב - בענין אַבְשָׁלוֹם

להבין הלשון שאמר לכל איש "רֵאָה" דְּכָרִיךְ טוֹבִים וְנִכְחִים, דלכאורה תיבת "רֵאָה" מיותר, דבלאו הכי כל אחד רואה זכות לעצמו, וסובר שטענותיו הם טובים ונכוחים

ב] וואָס האָט ער געדאַרפט צו זאָגן "רֵאָה" דְּכָרִיךְ טוֹבִים וְנִכְחִים, ער זאָל 'זען' ער זאָגט גוט. נו יעדער [מענטש] אַז ער זאָגט [עפעס] ווייסט ער דאָךְ 'ביי זיך' [אַז] ער זאָגט גוט, דאָס דאַרף מען אים דערציילן?

ער איז דאָךְ געגאַנגען פאַדערן [ממן מחבירו במשפט, והיה לו איזה טענה], און יעדער גייט דאָךְ [למשפט] זיך מַצְדִּיק זיין, דאָס דאַרף מען נישט צו זאָגן [שיראה זאת כך].

ער העט געדאַרפט צו זאָגן [רק] דְּכָרִיךְ טוֹבִים וְנִכְחִים, וואָס איז דער "רֵאָה", ער זאָל זען.

טז

קושיא ג - בענין אַבְשָׁלוֹם

להבין מה שאמר וְעַל יְבוֹא כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ רֵיב וּמִשְׁפָּט "וְהַצְדִּיקְתִּיו", דפשוטו הוא שיעדיק את כל אחד בדניו. והלא בכל משפט יוצא אחד חייב ואחד זכאי, והאך שיד במציאות שכל אחד יצא צדיק בדניו

ג] און דערנאָךְ וויאָזוי איז וְהַצְדִּיקְתִּיו, כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה לוֹ רֵיב וּמִשְׁפָּט וְהַצְדִּיקְתִּיו. מ'קאָן עפעס 'יעדן' גערעכט מאַכן? ס'מוז דאָךְ זיין איינער זכאי און איינער חייב. וויאָזוי האָט ער דאָס געקענט זאָגן.

און וויאָזוי, ווי קאָן מען מיט אַזאַ נאַרישקייט קען מען 'אַפנעמען' דעם עולם? [אַז] ער וועט דערציילן יעדן, ער וועט דערציילן אַז 'יעדער' וועט זיין גערעכט.

יעדער ווייסט דאָךְ [אַז] איינער [מוכרח להיות חייב], ביי אַ דין תורה איינער 'געווינט' און איינער 'ווערט אָן'*, מ'קאָן [עפעס] יעדן גערעכט מאַכן?

יז

נאָר אַ פֿאַר דְּכָר [קען מען מאַכן מיט יעדן]. ואם כן יש לומר כי אַבְשָׁלוֹם מיט יעדן האָט ער זיך פֿרובירט [לפֿאַר]. אבל על זה קשה, והלא אַ פֿאַר האָט מן הסתם דוד המלך אויך פֿרובירט^ב.

יח

השלמה לחקישות - בענין אַבְשָׁלוֹם

און דערנאָךְ [=מלבד זה, הלא קשה בקושיא א' הנוכח], וויאָזוי האָט ער געקענט זאָגן וואָס שוּמַע לֶךָ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ [מהיכן ידע לומר כן. והלא באמת המלך ישמע טענותיהם, ואחד מהם יצא זכאי].

* פירוש: דערלייגט (והוא מלשון 'אָנווערן').

^ב וכן מבואר בגמרא סנהדרין (י:): רבי יהושע בן קרחה אומר מצוה לבצוע [לעשות פשרה], שנאמר (זכרי' ח, טו) אָמַת וּמִשְׁפַּט שְׁלוֹם שְׁפֹטוּ בְּשַׁעְרֵיכֶם, והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו שלום, הוי אומר זה ביצוע. וכן ברוד הוא אומר (שמו"ב ח, טו) וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה, והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט, אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע.

יט

ודוחק הוא לומר, דמה שאמר ואין שומע לך מאת המלך, אמר כן לאחר הדין תורה לאותו שנתחייב בדניו, דמוכח בפסוקים שאמר כן בתחילה עוד קודם שנכנס להמלך

[אויסער] איך זאל זאגן אז ס'איז געווען 'דערנאך' [לאחר הדין תורה, שאז אמר כן אבשלום לאותו שיצא 'חייב' בעת המשפט].

[אבער] ס'איז א דוחק [לפרש כן בהכתובים], איך קען דאס נישט טייטשן [כפשוטו].

כ

ואפילו אם היה אומר כן לאחר שיצא מאת המלך, עדיין קשה קושיא ג, דהאך שייך לומר על "כל איש" שיצדיק אותו בדניו און דאס איז אויכעט שווער, [דאפילו אם אמר כן לאחר הדין תורה להצדיק את מי שיצא חייב מאת המלך], דעמאלטס איז דאך אויכעט וועט דאך ווידער 'יענער' [מי שיצא זכאי מאת המלך] ברוגז זיין [אם אבשלום יהפוך הגמר דין של המשפט לזכות את בעל דינו].

ממה נפשך, אז איינער גייט ארויס גערעכט, און ער זאגט פאר יענעם [שיצא חייב אז] ער איז גערעכט, איז דאך 'דער' ווידער וואס איז גערעכט געווען [באמת] איז ער ברוגז. מ'קען דאך נישט זאגן איך וועל "יעדן" גערעכט מאכן, "פֿל איש" וְהַצְדִּיקְתִּיו, איך וועל יעדן גערעכט מאכן.

כא

איבערהויפט [דבאמת] אזוי זאגן דאך, אלע טייטשן דאך, אז דאס איז געווען 'פֿאַרנאָט' [קודם הדין תורה], ווען ער איז אריינגעקומען [לשער המשפט], נאך איידער ער איז אריינגעגאנגען צום מלך.

כב

אָבער [על כל פנים] ס'איז שווער, ס'איז כמעט נישטאָ עפעס קיין [פֿשט המובן] על פי פשוט.

ס'איז דאָ אין די ספרי דרוש² איז דאָ, מ'זאָגט אויף דעם דרושים וואָס מ'זאָגט. [אָבער] על פי פשוט עפעס אַ פֿירוש מספיק, האָב איך נאָכנישט געזען דערויף.

כג

הקדמה לישוב הקושיות - בענין אבשלום

בביאור דברי המשנה: בשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך יהיו בעיניך ברשעים קלער איך אפשר אזוי.

די משנה זאגט³ ביי אַ דין תורה, כשעומדים לפניך יהיו בעיניך פֿרשעים, ווען זיי שטייען פֿאַר דיר זאָלן ביידע זיין אזוי ווי רשעים, וכשנפטרין מלפניך יהיו בעיניך פֿזכאין, כשקבלו עליהם את הדין, זענען זיי ביידע זכאין.

כד

בשלמא מה שמסיים המשנה כשנפטרין מלפניך יהיו בעיניך כזכאין, והו מובן. כי אף שהבחינו במענותיהם, ויכול להיות שהיה טועה ושוגג בדבר, כי לבו אנסו, ולא ששיק במזיד

אזוי ווי די מפרשים טייטשן (כדלהלן אות כה).

מילא [דעם] כשנפטרין יהיו כזכאין קען מען דאך פֿאַרשטיין, אז זיי זענען מקבל את הדין איז מען אַוודאי יעדן [מחשיב כזכאין]. אפילו [אז] איינער האָט געזאָגט 'ליגנט',

² עיין באלשיך הק' (ריש פרשתו), ובחומת אנוך (להחיד"א, שמואל שם), ובמרגניתא דבי ר"ב (להבדוק טעם, פרשת תצא).

³ במשנה דאבות (א. ח): יהודה בן טבאי אומר, אל תעש עצמך כעורכי הדינים, וכשיהיו בעלי דינים עומדים לפניך, יהיו בעיניך פֿרשעים. וכשנפטרין מלפניך, יהיו בעיניך פֿזכאין. כשקבלו עליהם את הדין.

קען מען אָבער פאַרענטפערן [ווייל] לבו אָנסו^ט, [אָדער] ער האָט פאַרגעסן, ער האָט זיך טועה געווען^ט. ווי נאָר ער איז מקבל את הדין, איז ער דאָך אַ איד אַ שוים תורה ומצוות, און ער גייט ארויס און ער פאלגט [דעם פסק בית דין], איז מהיכי תיתי פארוואס זאל מען נישט פרובירן מלמד זכות זיין [אויף אים], ס'דארף דאָך אזוי צו זיין, [ונאָמו שאמרו במשנה] (שם, ו) הוי דן את כל האדם לפי זכות.

כה

אבל צ"ב מה שאמר בשעומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים, דהלא יתכן להיות דין תורה גם באנשים כשרים וצדיקים. וכדמשמע גם מלשון "כרשעים" בכ"ף הדמיון, דלא מיירי ברשעים ממש. וא"כ למה יחשיב אותם בעיניו כרשעים [אָבער] פאַרוואָס [כשעומדין לפניך] יהיו בעיניך כרשעים, [אז] ס'קומען אריין צוויי ערליכע אידן אַ דין תורה [צו] האַלטן. ס'שטייט דאָך נישט אז רשעים קומען, צי קלי הדיעה, ער זאגט דאָך נאָר יהיו בעיניך פ'רשעים, מיט אַ כ"ף הדמיון, זעט דאָך אויס אַז ס'איז נישט קיין רשעים, ס'איז ערליכע.

כו

[און] אַמאָל איז פאַרהאַנדן אַ דין תורה וואָס ס'איז גאָר נישטאָ קיין הכחשה אויך נישט, נאָר זיי ווייסן נישט דעם דין, זיי זענען זיך טועה, [וורוצים שניהם לידע האמת ומכנים לוותר לחבירו]. און אפילו [ס'איז] יא א הכחשה קען דאָך זיין טעותים און כדומה, [שהרין] אַ מענטש איז זיך טועה, אָדער כדומה.

כז

על כל פנים [מה שאמרו] יהיו בעיניך כרשעים, [צריך ביאור] פאַרוואָס עפעס.

כח

אמנם כבר פירשו המפרשים, דהטעם כדי שיוכל הדיין לחקור את האמת וזהצדק מתוך דברי טענותיהם, ולא יטא לבו אחר אחר מהם לומר דבוראי לא משקר כי צדיק הוא, ועי"ז לא יבא אל האמת לאמתו טוען די מפרשים טייטשן, דער ברטנורא^י און אַלע, די אַלע מפרשי המשנה^י, ווייל אַז מ'ברויך מ'זאל קומען אויפן אַמת, מ'זאל זאָגן אַ דין אַמת, מוז מען חוקר

^ט וכמבואר בגמרא שבוטות (כו): אמר מר הָאָדָם בְּשִׁבְעָה (ויקרא ה, ד) פרט לאנוס, היכי דמי, כדרב כהנא ורב אסי כי הוו קיימי מקמי דרב, מר אמר שבוטות דהכי אמר רב, ומר אמר שבוטות דהכי אמר רב, כי אתו לקמיה דרב אמר כחד מיניה, אמר ליה אידך ואנא בשיקרא אישתבעי, אמר ליה לבן אנסך נרשיי: כסבור היית לישבע באמת].

^{טו} וכמבואר בפ' הרע"ב: כשקבלו עליהם את הדין. שלא תחשוד החייב לומר גזול היה זה, אלא תאמר שמא טועה היה, ולא נתכוין לגזול. אי נמי נתחייב אחד מהם שבוטות ונשבע, לא תאמר לשקר נשבע. [ונביא התוספות יו"ט: דהוי אמנא כיון דאיכא למחשוד, אין זה בכלל והוי דן את כל האדם לכף זכות, צריכא]. – ובתפארת ישראל (אות לה): וכשנפטרים מלפניך יהיו בעיניך כזכאין, שלא תחשוד (להתבוע) [להתבוע] גזולך, או לכשגדור אנשבע לשקר, דכמה גדול עונש החושד בכשורים (כשבת יז), וכמה גדול שכר הדין חבירו לכף זכות (כשבת קכו):.

^י בפירוש הרע"ב (אבות א, ח): יהיו בעיניך כרשעים. שלא יטא לבן לאחד מהם, לומר איש פלוני חשוב הוא, ולא יטעון טענת שקר. שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה.

^{י"ב} בתוספות יו"ט (שם): יהיו בעיניך כרשעים. אבל שניהם כצדיקים לא, שאם כן לא יחפש בטענותיהם, וידין כל אחד לכף זכות, ולא ירד לאמיתת הדין. אבל כששניהם בעיניו כרשעים, יחפש בטענותיהם של כל אחד וברמאות של כל אחד, ובשביל כך ירד לאמתת הדין. גם יש לומר, דכיון שעכ"פ האחד מן הבעלי דינים הוא עושה שלא כדין, וכן בעל הדין השני שיש לו דין עמו הרי הוא כמוהו, שכן אמרו (שבוטות טז). לענין שבוטות, העומדים שם אומרים זה לזה טורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים וגו', ואמרו שם (צ"ב ודף מז): שְׂבַעַת ה' תְּהִיָּה בֵּין שְׁנֵיהֶם (משפטים כב, י) מלמד שהשבוטות חלה על שניהם. וכל זה כיון שיש לזה דין עמו, שניהם נקראו רשעים עד שקבלו את הדין. ואז שניהם צדיקים, כי קבלת הדין אחר המחלוקת שהיה להם. הוא מחמת הַצָּדִקוּת שיש בהם. דרך חיים (למהר"ל מפראג על אבות) – ובתפארת ישראל (אות לד): יהיו בעיניך כרשעים. שתחשדם שטוענים שקר, ואולי תתפסם בדבריהם.

וְדוֹרֶשׁ זֵיין פון די 'טענות' [שלהם], און אז מ'וועט גלייבן דעם בעל דין דאָס מינדעסטע, קען מען שוין האָבן אַ נְטִית הַלֵּב, ס'וועט זיך דאָכטן "עה 'דער' זאָגט נישט קיין ליגנט", 'דער' זאָגט נישט קיין ליגנט. [דעמאלטס] וועט ער [הדיין] נוֹטָה זיין [אליו יותר מלחבירן], ער וועט פון איינעם האַלטן מער ווי פון יענעם, וועט ער שוין נוטה זיין [אלין] און 'דעם' גערעכט מאַכן, קאָן מען קומען לִידִי טעות, און מ'זאָל נישט קומען אויפן אָמֶת.

מ'ברויך דאָך דאָ אַרויסברענגען אַ דין אָמֶת, מ'זאָל די וועלט [קענען] מַעֲמִיד זיין עַל הָאָמֶת, מוז מען חוֹקֵר וְדוֹרֶשׁ זיין [אין] פון די 'טענות' אַליין' זאָל אַרויסקומען [דעם] אָמֶת, מבלי נטיה אל "האיש" שאומר הטענות].

איבערדעם מוז מען זיך 'פאַרשטעלן' ביידע פּרָשָׁעִים, און מ'זאָל נישט גלייבן קיינעם, [נדין] מ'זאָל פון 'די טענות' אַליין זאָל מען מאַכן חִקְרִיה וְדְרִישָׁה [און] נישט פונעם 'מענטש'], דעם אָמֶת זאָל מען אַרויסברענגען מיט די חִקְרִיה וְדְרִישָׁה, נישט מיט דעם וואָס מ'גלייבט 'יענעם', ווייל מ'קאָן קומען לִידִי טעות. איבערדעם דאַרף צו זיין פּרָשָׁעִים, אַזוי טייטשן זיי.

על כל פנים איז דאָס נאָר אַ כ"ף הדמיון, ס'איז נישט אָמֶת'דיגע רָשָׁעִים^ט.

כט

אבל החדוש הוא, דמבואר בש"ך בשם ספר חסידים, שהדיין לא יסתכל על הבעלי דינים בשעת הדין תורה, שהרי מבואר במשנה דצריך שיהיו בעיניו כרשעים, ואמרו בגמרא דאסור להסתכל בפני אדם רשע

דער חידוש איז, דער ש"ך ברענגט אין סימן י"ז^ב, ברענגט ער דעם ספר חסידים, דער ספר חסידים זאָגט^{כא} ווען זיי קומען צו אַ דין תוֹרָה זאָל מען נישט קוקן [על הבעלי דינים], ווייל ס'דאַרף דאָך צו זיין יהיו בעיניו 'כרשעים', און אסור להסתכל בפני אדם רשע^{כב}. - און ער פֿסק'נט אַזוי להלכה, און ער זאָגט גאָרנישט דערויף קיין שום הערה^{כג} [לחלוק על זה]^{כד}.

ל

ובאחרונים מחלקין בזה, דרך בהסתכלות גמור לא יביט בפניהם, אבל בראיה בעלמא אדרבה מעליותא היא שיראה אותם, כי ע"ז יבין יותר את האמת והשקר, מתוך תנועותיהם ודבריהם

נאָר ס'שטייט שוין דערנאָך אין אַנדערע פוסקים^{כה}, אַז ס'איז נישט אַזוי האַרב [אם

^ט ראה עוד להלן אות לא-לד.

^כ דאיתא בשלחן ערוך (ח"מ יז, ט): אין לדיין לרחם בדין על דל וכו', אלא יחתוך הדין מיד לאמיתו. ואם באו לפניו אחד כשר ואחד רשע, לא יאמר זה רשע וחזקתו משקר, וזה בחזקת שאינו משנה בדבורו, אִטָּה הדין על הרשע. אלא לעולם יהיו שני בעלי הדין בעיניו כרשעים, ובחזקת שכל א' מהם טוען שקר, וידון לפי מה שיראה לו 'מהדברים'. וכשיפטר מלפניו יהיו בעיניו ככשרים, כשקבלו עליהם את הדין, וידון כל אחד לכף זכות. ועל זה כתב הש"ך (בס"ק יא): בעיניו כרשעים כו'. ועל פי זה כתב בספר חסידים דאין להסתכל בפני הבעלי דינים כשטוענים, דאסור להסתכל בפני רשע.

^{כא} בספר חסידים (סימן תתעד): גם אֵלֶּה לְחַכְמִים הֵכָר פְּנִים בְּמִשְׁפָּט בֵּל טוֹב (משלי כד, כג), פשיטא הכר פנים במשפט לא טוב, אלא שנים שהם עומדים לפניך, אם אינך מכירם אל תביט בהם, שכל זמן שלא נפסק הדין אסור לראותם, שהם כרשעים שעומדים לפניך.

^{כב} כמבואר בגמרא מגילה (כח), והובא להלן בהערה כז.

^{כג} ומה שנדפס שם הג"ה במוסגר בדברי הש"ך, כפי הנראה אינו מהש"ך עצמו, כי אין דרכו לכתוב במוסגר בלשון הג"ה.

^{כד} ועיין עוד באור החיים הק' (דברים א, טז) על הפסוק שְׁמַע בֵּין אֲחִיכֶם, שכתב כן מטעם אחר.

^{כה} בפתחי תשובה (ח"מ שם, ס"ק טז) כתב על זה וז"ל: ובספר עטרת צבי (ס"ק יא) כתב, אבל טוב לראות #רצ"ל

יביט על בעלי הדין. ווייל] אז מ'קוקט נישט יענעם אין פֿנים אַריין, פֿאַרשטייט מען נישט אַזוי גוט וואָס ער זאָגט, מ'דערקענט לויט די תַּנּוּעוֹת וואָס זיי זאָגן, פֿאַרשטייט מען גיכער אַמאָל וועלעכע ווערטער זענען אָמֶת און וועלעכע זענען ליגנט, [ולכּן ברויך מען יאָ 'עפעס קוקן', נאָר נישט אַזאַ 'הֶסְתַּכְלוּת'.

מאָכט מען אַ פֿשֶׁר, נישט קיין הֶסְתַּכְלוּת גִּמּוּר, נאָר על כל פנים אַ רֵאָיָה. [ווייל] על כל פנים דאָס שטערט אַביסל [פון דעם אַז] מ'זאָל פֿאַרשטיין גוט יענעם, אַז מ'קוקט אים נישט אין פֿנים אַריין.

לא

נאָר ס'שטייט 'דאָך' אַזוי [שלא יסתכל], דער ספר חסידים זאָגט אַזוי.

לב

אמנם הוא פלא למה אסרו גם ההסתכלות, והלא לא אמרו אלא שיהיו בעיניו 'כרשעים', והיוו רק בכ"ף הדמיון, שידמה עצמו כן, בכדי שיוכל לבוא על האמת. אבל בעצם אינם רשעים וא"כ אין איסור מצד הדין להסתכל בהם נאָר דאָס חידוש איז, ס'שטייט דאָך נאָר אַ כ"ף הדמיון, פֿ'רֶשְׁעִים, איז דען חלילה [פֿשֶׁט] מ'זאָל זאָגן זיי זענען רֶשְׁעִים. אַז ס'קומען אַריין צוויי ערליכע אידן אַ דין תּוֹרָה האַלטן, זענען זיי דען חלילה רֶשְׁעִים? אַז זיי קומען צו אַ דין תּוֹרָה און זיי זענען מְקַבֵּל [לציית לפסק הדין], זיי זענען נישט מְסַבֵּיִן [לדין] קיין איינציגער, אפילו נאָר איין רגע, אַז מ'קומט אַריין [לדין תורה] ווי קען מען זאָגן זיי זענען רֶשְׁעִים. ס'שטייט דאָך [כ'רשעים], ס'איז נאָר [מיט] אַ כ"ף הדמיון.

לג

אַ כָּלל איז דאָך דאָך, אַז אַ כ"ף הדמיון איז נישט 'דאָס' [ממש], איבעראַל. ווי דער חכם צבי איז מאריך¹², ער זאָגט דאָרט [אויף] כל יתר 'כנטול' דמי¹³, נאָר פונדעסטוועגן ביי אַסאך הלכות איז עס נישט 'כנטול', האָט עס נישט דעם זעלבן דין, ס'איז נאָר אויף געוויסע זאָכן.

שלא בהסתכלות הטיב רק לראות] בפניו, ויטיל אימה, כדי שיטעון האמת. וכשאין רואין עליו, יטעון מה שירצה, וזה כדוק, עיין שם. [וועיין עור להלן בסוף הערה מב, מלשון החי"א [והבנין יהושע] שכתב על זה בזה"ל: וזהו אחר שאמרו הטענות, דבאמור הטענות יכול הדין להכיר מפניהם ומתנועותיהם ושינוי פניהם וכיוצא].

¹² בשו"ת חכם צבי (סימן עז) כתב לענין אם העידו בתרנגולת שלא נמצא לה לב, דדעתו שם דכשר הוא, כי אי אפשר שהיה חי בלא לב, ואם יש תרנגולת בלא לב נבילה הוא ולא טריפה, משא"כ בשתי לבבות הוי טריפה ולא נבילה. [אלא שבעיקר הנידון דשם, היו גדולים שחלקו עליו, וכן חולק ע"ז בכרתי ופלתי (יר"ד מ, ד). וע"ע בשאלת יעבץ (סימן קכא), ובדעת תורה (יר"ד שם, ח), ואכמל].

וכתב החכ"צ בתוך הדברים וז"ל: וטבע כ"ף הדמיון כך הוא, שאינו שוה ממש וכו', וזה מבואר מאוד בכמה מקומות בתלמוד, ובזהור (משפטים קכב). על פסוק דְּמוּת 'כַּמְרָאָה' אֶדָם (יחזקאל א, כו). וכן באיכה רבתי (א, א) על פסוק הִיָּתָה 'כְּאֶלְמָנָה' (איכה א, א) מיית טובא עיין שם. וביומא (לז: רואה וכותב 'מה' שכתוב בטבלא, אימא 'כמה' שכתוב בטבלא וכו'. ואף הפוסקים (עי' שו"ע ח"מ תכ, לה) הסוברים באומר לחבירו הרי אתה 'כממזר', דהוה כאלו אמר לו הרי אתה ממזר, לאו משום דלית להו הך סברא, כי לא יכלו להכחיש ראיות הזוהר שהן ברורות, אלא דסבירא להו שאני התם דרצונו פסול לבוא בקהל כמו ממזר, דמשום זילותא הוא, והא איכא. ועוד כתב שם וז"ל: ואי ס"ד דכי אמרינן כל יתר כנטול דמי הוה ממש כאילו נברא חסר אותו אבר, והרי בגברא חסר ראש הדבר ברור שאינו ולד, דגרע מגלגלתו אטומה שפירושו חסרה כדאמר רב פפא התם בהמפלת (נהד כד). מחלוקת מלמטה למעלה אבל מלמעלה למטה אפי' כל דהו טהורה, וכן אמר רב גידל אמר רב (שם) המפלת את שגלגלתו אטומה אמו טהורה. וכיון דכולא עלמא מורדו דבנחסר מעט מהראש והגלגלת שאמו טהורה, כ"ש וק"ו בנחסר כל הראש כולו דאמו טהורה. וכיון דאמו טהורה, כבר כתב הרמב"ם (בכור יא, ד) שהבא אחריו בכור לפדיון, ואם כן הדבר ברור שהוא אינו בכור לפדיון, ואם כן אמאי בשני ראשים הוה ולד והוא בכור לכהן. אלא על כרחך דאף דאמרינן כל יתר כנטול דמי, ויתר ראש הוא כחסר ראש לענין טרפות, מ"מ אינו חסר ראש ממש לענין שלא יחשב ולד, כחסר ראש ממש שאינו חשוב ולד לשום דבר. אלא אף שהוא

און אַזוי די אַלע וואָס ס'שטייט אין די גמרא [בלשון כזה], אַסאַך אַזעלעכע [מאמרים מיט] אַ כ"ף הדמיון, איז נאָכנישט טייטש אַז ס'איז דאָס'.

לד

[וכמו כן בלשון המשנה יהיו בעיניך "כרשעים"], שטייט דאָך נאָר אַ כ"ף הדמיון, אָבער ס'איז דאָך נאָכנישט טייטש אַז זיי זענען טאַקע אַמַת'דיגע רשעים.

לה

נו [אם כן לכאורה] איז דאָך נישטאָ דער פֿלל [שאסור להסתכל בהם, כי בהך מימרא] אסור להסתכל שטייט דאָך נאָר באדם רשע^{כז}, נישט מיט אַ כ"ף הדמיון [שהוא 'כרשע'].

אַז ס'איז אַ כ"ף הדמיון אויף איין זאך, אַז מ'דאַרף זיך אַזוי 'פאַרשטעלן' כדי איך זאָל מיך נישט טועה זיין, איך זאָל נישט נוטא זיין [לדבריו], איז דאָך נישט טייטש אַז זיי ווערן טאַקע 'רשעים', איז דאָך נישטאָ דער אסור הַסְתַּכְלוּת.

[וואס כן לכאורה קשה] פון וואו נעמט זיך דאָס, דער ספר חסידים זאָגט דעך דאָך אַזוי, - און דער ש"ך ברענגט עס און ער איז גאָרנישט מעיר דערויף, - אַז מ'דאַרף נישט קוקן [על הבעלי דינים] ווי אויף אדם רשע.

לו

והנראה כזה, כי באם לא יתנהגו בהם כמו ברשעים עצמן, אף שלא להסתכל בהם, או יתבטל התועלת והכוונה ממה שאמרו יהיו בעיניך כרשעים, ושוב יחשוב אותם כצדיקים. ולכן אמרו להתנהג בהם כברשע גמור, כדי שזה יסיע שיהיו בעיניו 'כרשעים'

[נאָר] איך האָב געקלערט, [ווייל וויבאַלד] אַז די משנה האָט דאָ געזאָגט זאָלסט דיר אַזוי פאַרשטעלן פֿרשעים כדי זאָלסט דיך נישט טועה זיין, ממילא אַז איך וועל מיך נישט אַזוי אויפפירן מיט זיי אַזוי ווי מ'פירט זיך אויף מיט רשעים [אף שלא להסתכל בפניהם], וועט מען אַרויסלאָזן [שיחלש הענין להחשיבים כרשעים, כי יחשבו] ס'איז נאָר 'אַזוי', [וממילא] קען דאָך שוין אַרויספאַלן [מלקיים דברי המשנה, און] בעצם וועט עס טאַקע נישט זיין אַזוי, וועט אַוועקפאַלן די אַוהָרָה וואָס מ'האָט געזאָגט זיי זאָלן ביי דיר זיין פֿרשעים, וועסטו ווייטער נוטא זיין נאָך זיי. איבערדעם מוז מען זיי [להתנהג עמהם כאילו היו באמת רשעים, אף שבעצם אינם רשעים, והיה מותר להסתכל בהם מצד הדין].

לז

ואדרבה יען שבאמת אינם רשעים, לכן הוצרכו לעשות חיזוק על זה. וכדרך שמצינו באחרונים, בדמכריה שאינם רוצים בה באמת מצד עצמו, צריך שיעשו קנין גמור בשמר, כדי שלא יהיה כערמה

[ובפרט לויט ווי] זיי זאָגן דאָך^{כט}, אַז די זאכן וואָס ס'איז אַן ערָמָה, מוז מען מאַכן אַ

טריפה כחסר ראש, הוא עדיף ממנו, שזה אינו ולד כלל ואינו ראוי לבריית נשמה, אבל זה ולד לכל דבר בין לפדיון בין לטומאת לידה. ואם כן הוא הדין לשתי לבבות ולב א', דאף שמבלב לב אי אפשר ליבראות כלל, אבל בשתי לבבות אפשר ליבראות ולחיות גם כן, אלא שהוא טרפה.

^{כז} בגמרא חולין (נח): תנן התם (פירש"י: בכבודות, לענין מומים), בהמה בעלת ה' רגלים, או שאין לה אלא שלש, הרי זה מום. אמר רב הונא לא שנו [דקתני הרי זה מום לגבוה, הא להדיטו שרין] אלא שחסר ויתר ביד [שחסור זה דבעלת שלש, או יתור זה דבעלת ה', ביד, שאין לה אלא יד אחד או שיש לה ג' ידיים], אבל חסר ויתר ברגל טרפה נמי הוא. מאי טעמא, כל יתר כנטול דמי [יתר אחד כחסר אחד, והוא כבעלת רגל אחד וטרפה, והוא כשמוטת ירך כבהמה].

^{כט} בגמרא מגילה (נח): שאל רבי את רבי יהושע בן קרחה, במה הארכת ימים וכו', אמר לו מימי לא נסתכלתי בדמות אדם רשע. דאמר רבי יוחנן אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע, שנאמר (מלכים ב' ג, יד) לֹאֵל אֶפְנִי יְהוֹשֻפֶט מֶלֶךְ יִהְיֶה אֲנִי נֶשֶׁא אִם אֶבִּיט אֶלֶיךָ וְאִם אֶרְאֶךָ. רבי אלעזר אמר עיניו כחות, שנאמר (תולדות כו, א) וַיְהִי כִּי יִזְקֶן יִצְחָק וַתִּכְתְּבֵן עֵינָיו מִרְאוֹת, משום דאסתכל בעשו הרשע.

^{כט} כ"כ בשו"ת צמח צדק (ייד סימן פח) לענין היתר עיסקא. וכ"כ בשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן רכג) לענין מכירת

שטר, א שטר מכירה, אזוי ווי זיי זאגן. 'טאָקע ווייל' ס'איז נישט [באמת רצונו בהמכירה]. דעס וואָס ס'איז אַן אַמֶת [מכירה שרוצה באמת למכור החפץ] ברויך נישט זיין אזוי גוט געמאַכט, מיט שטרות. ווייל ס'איז דאָך אזוי דער אַמֶת. אָבער אז ס'איז אַן עֲרָמָה [כמו במכירת חמץ שהוא רק בכדי להנצל מאיסור], מוז מען עס 'גוט' מאַכן, ס'זאל נישט זיין קיין העֲרָמָה הנִכְרֶת.

לח

'טאָקע פאַר דעם', אפשר.

איבערדעם מוז מען [דאָ אויך] נוהג מיט אַלע [פרטים], מוז מען זיך נוהג זיין מיט די פֿרֻטִים אזוי ווי מיט רֶשָׁעִים, ווייל ס'איז דאָך 'נישט אזוי' דער אַמֶת, און ס'ברויך דאָך אזוי צו זיין ס'זאל זיין בַּעֲיִנֶיךָ כְּרֻשָּׁעִים, מוז מען עס מאַכן [כמו ברשעים ממש], מ'מוז עס טון שוין מיט אַלע הַלְכוֹת [הנהגה ברשעים], אַז ס'זאל טאָקע אזוי אויסזען ביי אים אין די אויגן אַז ס'איז אזוי, כדי מ'זאל זיך נישט טועה זיין. וואָרן ווען נישט, אַז מ'וועט זיך נישט אזוי נוהג זיין, וועט עס יֵצֵא מִן הַלֵב, דעס וואָס ער האָט זיך פֿאַרגעשטעלט יהיו בַּעֲיִנֶיךָ כְּרֻשָּׁעִים וועט אים זיין יֵצֵא מִלִּבּוֹ, וואָרן ס'איז דאָך נישט אזוי דער אַמֶת, וועט עס יֵצֵא מִלִּבּוֹ זיין, איבערדעם ברויך מען זיך אזוי נוהג צו זיין מיטן איסור הַסִּתְּכָלוֹת, אזוי ווי ס'איז טאָקע ווען אסור. אזוי קלער איך אפשר, קען זיין דאָס מיינט מען אפשר.

לט

ישוב קושיא א, וקושיא ג - בענין אבשלום

אָבער על כל פנים ער [הש"ך זאגט אזוי], דאָרט איז דאָך נישט געמאַלדן, ער זאָגט נישט קיין פירושים, נאָר ער ברענגט דאָך אזוי פון ספר חסידים, אַז מ'זאל נישט קוקן [אויף די בעלי דינים], ווייל [ס'איז] יהיו בַּעֲיִנֶיךָ כְּרֻשָּׁעִים [איבערדעם] איז אסור להסתכל.

מ

נו, אָבער דאָס איז דאָך אַמאָל אַמֶת אויכעט, אַז מ'קוקט נישט יענעם, פֿאַרשטייט מען נישט אזוי גוט.

מא

טבע בני אדם, שרצונם עוה להיות נחשב כאדם כשר ומתקבל בעיני הבריות, ושידמו עליו שהוא כצדיק [איז ממילא] אַבְשָׁלוֹם האָט 'מיט דעם' האָט ער געכאַפט, האָט ער 'דערווישט' דעם עולם.

[ווייל] געוויינטליך האָט דאָך יעדערער ליב, יעדער האָט דאָך ליב ווען מ'מאַכט אים פֿאַר אַ גוטער פריינד [לאדם כשר ומתקבל בעיני הבריות], אַז מ'מאַכט יעדן פֿאַר אַ צִדִּיק, [וכמאמר הכתוב] אִמֹר לְרֹשָׁע צִדִּיק אָתָּה (משלי כד, כד).

חמץ וז"ל: ומה ששאל בדיון מכירת חמץ, שרצה למכור בעל פה בלא שום שטר מכירה, רק בפני עדים וכו'. אך מה שנוהגין לעשות שטר מכירה, נראה שהוא על פי מה שכתב באסיפת זקנים [שיטה מקובצת] (כתובות נו. ד"ה אבל על פה) בשם הרשב"א, דבכותבת לו התקבלתי שהוא רק בהערמה, לא סגי באמירה לבד בעל פה, אף דבעלמא מחילה אין צריך קנין ולא שטר, מ"מ הכא בעינן שטר, לאלימא מילתא שיהיה היכר שעושה כן לקיומי מילתא ע"ש. וכזה הביא בשו"ת שע"ד סימן ה' בשם הגה"צ ר"מ אבד"ק ליובאוויטש ז"ל (וכמ"ש בשו"ת צמח צדק הנוכר) לענין היתר עיסקה, שיעשו דוקא בכתב ולא על פה ע"ש, והכי נמי לענין מכירת חמץ וכו'. [וכ"כ מהרש"ם בהגותיו לס' ארחות חיים (סימן תמח אות ח), ולאחרונה נדפס גם בדעת תורה (או"ח שם ס"ג, ד"ה עוד נשאלתי)].

מיט דעם 'נעמט מען דאָך אָפּ' די וועלט, ווייל יעדער וויל דאָך אַזוי.

מב

ואפילו אותם שבאמת שבע תועבות בלָבם, אינם רוצים שבני אדם ידעו מזה, ושיחזיקו אותם כרשעים, אלא כצדיקים, והוא אחד מהדברים שלבו של אדם מחמדתו

ס'איז דאָ אַזעלעכע וואָס זענען טאַקע אָמט'דיג שבע תועבות בלָבם (משלי כו, כה), און זיי זענען טאַקע אָמט'דיגע רשעים, ווילן זיי אויך זיין 'ביי די וועלט' צדיקים. דאָס איז דאָך איינס פון די זאכן וואָס ס'איז לבו של אדם מחמדתו, ער זאל זיין עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס^ל, ס'שמעקט זיי זייער גוט אַז מ'זאָגט יעדער איז אַ צדיק.

מג

ובתחבולה זה גנב אבשלום את לב העם, כי אצל דוד המלך, בוראי לא החניף להם, ואף מי שהיה זכאי בדניו, אם היה לו שאר עבירות, לא היה מחזיק אותו כצדיק, וידע אינש בנפשיה כי לאו צדיק הוא

אבשלום האָט מיט דאָס 'אָפּגענומען' [דעם עולם].

[וואָרן] ביי אים, ביי דוד המלך, האָט געוואוסט יענער [בעל דין, שאינו צדיק]. אפילו [אַז] דאָ [בזו הדין תורה] האָט ער זיך געהאַלטן גערעכט (כדלעיל אות טו), אָבער סוף כל סוף איז דאָך דאָ פעלער'ס [בכלליות מעשיו, וידע שאינו צדיק, ודוד המלך היה יכול להוכיחו על מעשיו].

מד

בדגל מחנה אפרים, מבאר מה שאמרו דאהרן הכהן היה אוהב שלום ורודף שלום, כי יש ב' בחינות, דיש שמתביישים ונמנעים מעבירה ע"י שאהרן התקרב להם, ועל זה נאמר "אוהב" שלום, אבל יש שאורבה מתנאים בזה ואינם נכנעים, ועל זה נאמר "ורודף" שלום, כי צריך לרודפם ולהשפילם עד שיוכנעו, ואז יבואו לידי שלום

ס'שטייט אין דגל^ל, [על מאמר המשנה] (אבות א, יב) אהרן איז געווען אוהב שלום

^ל בגמרא סוטה (כב): אמר לה ינאי מלכא לדביתהא, אל תתיראי מן הפרושין ולא ממי שאינן פרושין, אלא מן הצבועין שדומין לפרושין, שמעשיהן כמעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס.

^ל בדגל מחנה אפרים (ריש אחרי): בהקדם מאמר חז"ל מדתו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, ויש להעיר בזה [כין] אומרים "רודף" שלום צ"ב, כי ענין רדיפה משמעו נצחון, וזה לא יתכן פה. ויבאר עפ"י הקדמה ששמעתי מאדוני אבי זקני [הבעש"ט הק"י] ז"ל, מְשָׁל לרופא אומן וחכם מופלא בעניני הטבעים מְזַגִּים של בני אדם, כשבא לחולי קשה ושומעו הוא יכול לעמוד על דעתו וליתן לו סממנים, אף שהם חדים ומרים מאוד וכמעט מסוכנים למות מהם, אך מחמת שהוא מבין היטב הדבר שלזה החולי צריך סממנים ההם. אבל רופא אחר זולתו אין רשאי לעשות כך, שאינו חכם ובקי כמו הוא, כי בקל יכול לטעות ולאבד נפש. ועל פי זה נבין מאמרם ז"ל, כי הנה ידוע מדת אהרן היה כך, כשהיה ריב בין אנשים היה משתדל והולך אצל כל אחד ואומר לו שחבירו מתחרט על ריבו עמו ורוצה להתפייס עמו, עד שהוא מתוון השלום ביניהם. וענין מְקַרְבֵּן לתורה היה גם כן נמשך מזה, כי אנשי ריב ומדון ממילא היו מתחרטין מעצמם תמיד על מעשיהם תיכף, בחושבם שאהרן הכהן גדול יצטרך להטריח עצמו ויליך אצל כל אחד ולדבר עם כל אחד על עסקי ריבם בכדי לתווך השלום כדרכו וכמדתו, ובשביל זה היו מתביישים ממעשיהם, וחזרו ממעשיהם הרעים ועשו תשובה, ונתקברו לתורה.

והנה זה נכון באותם שהיו מכירים ערכם נגד ערך אהרן, והיה זה לחשיבות גדול בעיניהם שאהרן הכהן גדול ידבר עמם, אבל מה לעשות באיזה שיטה וגם רוח שאינו מכיר ערך שפלותו, ולא נחשב בעיניו כלל למעלה מה שאהרן יטריח עצמו בשבילו, כי סבור בדעתו שראוי הוא שאהרן ידבר עמו, ואיך אפשר לקרב לזה לתורה ולעבודה. הנה לזה היה צריך לשנות מדתו ודרכו, ולרדוף אותו אדם, לנצחו ולהשפילו, ולהראות לו חסרונו וערכו השפל, בכדי שאחר כך יוכל לעשות שלום בינו לבין חבירו, וכינו לבין אביו שבשמים ולקרבן לתורה. וזהו שרמזו 'אוהב' שלום 'ורודף' שלום, היינו לפעמים היה צריך להיות בחינת רודף, כדי לתווך השלום כנ"ל. והנה אהרן הכהן הוא היה רשאי לעשות כדבר הזה, אף שאינו ממדת החסידות לרדוף איש מישראל, אך אהרן הכהן שכל מעשיו היו לש"ש ולא היה עושה שום דבר בשביל דעתו ורצונו רק לרצון השי"ת, הוא היה יכול לעמוד לצורך שעה לשנות בדבר מדרכי עולם מפני דרכי שלום, והבין זה שהוא כדומה ממש למשל הנ"ל.

ורודף שלום, זאָגט דער מדרש^ל, ער האָט יעדן מקרב געווען, און דערנאָך האָט זיך יענער געשעמט [בחושב] ווען אהרן זאָל ווען וויסן וואָסערע בעל עבירה איך בין, העט ער מיט מיר נישט גירעדט. איז ער אהיימגעגאנגען און ער האָט תשובה געטון. זאָגט דער דגל, דאָס שטימט – זאָגט ער – ווען ס'איז אזא דור אז זיי ווייסן ביי זיך דעם אָמת, [אז] ער איז בעל עבירה, און ער שעמט זיך, און ער טוט תשובה. אָבער ווען מ'קוקט זיך אָן [כאדם חשוב], מ'איז אין אַ מעמד אז ווען ס'קומט אז דער צדיק רעדט מיט אים, מיינט ער טאָקע אז "איך בין טאָקע אזוי [חשוב כמות], בין איך אויך אַ צדיק", דעמאלטס טויג עס נישט, דעמאלטס קאָן מען אזוי נישט טון [להתנהג בדרך "אוהב שלום", כי אדרבה] דעמאלט איז נאָך ארגער.

איבערדעם זאָגט ער, איז פאָרהאָנגען אַמאָל "רודף" שלום, [וואָס] מ'רודף'ט [אים], לנצחו ולהשפילו ולהראות לו חסרונו וערכו השפל, בכדי שאחר כך יוכל לעשות שלום בינו לבין חברו ובינו לבין אביו שבשמים ולקרו בו לתורה]. – אזוי טייטשט ער דער דגל.

מה

ובכל אופן יוצא, שבקרבת הצדיק נכנעים ומתביישים, או מצד ההתבוננות והבושה, או מצד התוכחה והרדיפה נאָר על כל פנים איז דאָך געווען אַזעלעכע וואָס זענען ביי זיך געווען צובראָכן אויכעט [שעל כיוצא בהם נאמר "אוהב" שלום]. זיי האָבן געזען מ'קוקט זיי אָן פאָר רשעים, זענען זיי געווען ביי זיך צובראָכן. [וכל שכן באותם שעליהם נאמר "ורודף" שלום, בודאי שלא היה דוד המלך נושא להם פנים].

[ועל כן כשבאו אצל דוד המלך, היו מכירים בשפלותם, והיה לכם נשבר ונכנע].

מו

דוד המלך בודאי קיים המשנה דכשעומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים, ולזה חידש אַבְשָׁלוֹם שהוא יעשה ההיפך, שכל אחד יהיה בעיניו כצדיק. ולזה אמר לכל אחד ראה דבריהם טובים ונכחים, שאתה צדיק בכל דברך, משא"כ אצל אבי אֵין שוֹמֵעַ לָךְ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ (וישמע הוא מלשון הבנה), כי הוא אינו מבין את מוכר וצדקתך, אלא תהיה בעיניו כרשע. איבערדעם אַבְשָׁלוֹם האָט ער 'אויפגעטון'^ל, האָט ער אָנגענומען אַן אַנדערן דָרָךְ. 'רָאָה' – זאָגט ער – ס'איז דבריהם טובים ונכחים. וְאֵין שוֹמֵעַ לָךְ, מ'פארשטייט ניטאַמאָל וואָס דו רעדסט, דו גייסט אַריין [לבית המלך, ויביט עליך כרשע].

כאָטשיג ס'איז געווען [שדיבר אליו אַבְשָׁלוֹם] איידער ער איז אַריינגעגאָנגען [אל דוד המלך], אָבער ער האָט דאָך שוין געוואוסט זיין דרך, דוד המלך האָט דאָך אַוודאי געטון כהלכה, אַזוי ווי ס'שטייט אין די משנה, [אז ווען] זיי זענען אַריינגעקומען צו אים בעלי דינים האָט ער נישט געקוקט אויף זיי, [והיה בעיניו] אַזוי ווי רשעים, ער האָט זיי אָנגעקוקט כְּרָשָׁעִים.

^ל בילקוט שמעוני (מלאכי רמז תפסח): אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו, שנאמר (מלאכי ב, ו) בְּשָׁלוֹם וּבְמִשְׁוֹר הִלָּךְ אֶתִּי וכו'. רבי מאיר אומר מה תלמוד לומר וְרַבִּים הָשִׁיב מִעוֹן (שם), מלמד שהיה אהרן מהלך, אם פגע בו אדם רע או רשע נתן לו שאלת שלום, למחר בקש אותו האיש לילך ולעבור עבירה, אמר אי לי איך אשא עיני ואראה את אהרן, בושתי ממנו שנתן לי שלום, נמצא אותו האיש נמנע מלילך לעבור עבירה. וכן שני בני אדם שעשו מריבה זה עם זה, הולך אהרן ויושב לו אצל אחד מהם ואומר לו רָאָה בְּנִי חבירך מהו עושה, מטרף לבו מחנק עצמו תולש בשערו ואומר אי לי איך אשא עיני בחבירי, בושתי ממנו שאני הוא שסרחתי עליו, והיה יושב אצלו עד שהיה מוציא כל קנאה שיש בלבו, שוב הולך אצל חברו ועושה לו כך, וכשפגשו זה בזה גפפו וחקקו זה לזה, שנאמר (חקק כ, כט) וַיִּכְּבוּ אֶת אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל. [נו"כ"ה גם בילקוט שמעוני חקת (רמז תסד), ובאבות דרבי נתן (יב, ג)].

^ל פירוש: מחדש געווען.

הָאֵט אַבְשָׁלוֹם 'אָהערגעשטעלט', דו וועסט גיין דאָ צו מיין טאָטן, דו וועסט גיין צו אַ דין תּוֹרָה [אצלן], וועט ער דין אַנקוקן פֿאַר אַ רָשָׁע, ער וועט ניטאַמאַל 'פֿאַרשטיין' וואָס דו זאָגסט.

[וואוּמיר וואָס "שומע" לך, פירוש מענין הִכָּנָה, כּמוֹן] וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי "שומע" יוֹסֵף כִּי הַמֶּלֶךְ בִּינָתָם [מקץ מב, כג], [כי הם לא ידעו] צי ער פֿאַרשטייט.

זאָגט ער וואָס "שומע" לך מאַת הַמֶּלֶךְ, ביים מֶלֶךְ וועט מען דין נישט פֿאַרשטיין וואָס דו רעדסט, און מ'וועט דין נאָך אַנקוקן פֿאַר אַ רָשָׁע, מ'וועט נישט קוקן ניטאַמאַל אויף דיר.

מז

ולוּה המושך אַבְשָׁלוֹם ואמר: מִי יִשְׁמָנִי שֹׁפֵט בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כָּל אִישׁ וְהִצְדַּקְתִּיו, פִּירוּשׁ בענין יהיה נחשב כֹּל אִישׁ כְּצִדִּיק. אבל אין הכוונה שכל אחד יצא צדיק בהדין תורה, שזהו דבר שאי אפשר, שיצאו שניהם זכאים

מִי יִתֵּן אִיךְ זאָל זיין אַ שופט, [וְעָלִי יְבוֹא] כָּל אִישׁ וְהִצְדַּקְתִּיו, 'אִיךְ' וועל מאַכן 'יעדן' פֿאַר אַ צִדִּיק. ער מיינט נישט מיטן דין, [ווייל] ביי די דין תּוֹרָה קאָן מען נישט ביידע, קאָן מען נישט מִזְכָּה זיין ביידע, גערעכט [מאכן]. נאָר קודם וועל איך 'אַנקוקן' יעדן פֿאַר אַ צִדִּיק. איך וועל זיין אַן אַמֵּר לְרָשָׁע צִדִּיק אָתָּה.

מח

איבערדעם האָט ער געזאָגט כָּל אִישׁ וְהִצְדַּקְתִּיו, איך וועל זאָגן [פֿאַר] יעדן אַז ער איז אַ צִדִּיק. פונקט פֿאַרקערט [ווי די משנה], ס'שטייט יהיו בעיניך כרשעים, וועל איך זאָגן פֿאַר די בעלי דינים דו ביסט אַ צִדִּיק.

דעם האָט ער דאָ דערציילט, כָּל אִישׁ וְהִצְדַּקְתִּיו. ער מיינט נישט ער וועט גערעכט מאַכן ביי די דין תּוֹרָה, דאָס קען ער דאָך נישט זאָגן, אַ זאָך וואָס ס'איז נישט מעגליך. אלא מאי - מיין איך - אַז דער פֿשט איז אזוי, ער האָט געזאָגט איך וועל יעדן מאַכן וְהִצְדַּקְתִּיו, כ'וועל יעדן מאַכן [פֿאַר אַ צִדִּיק].

מט

ואבשלום נהג בזה כדרך הצבועים שבומנינו, שמצדיקים את כל הפושעים ומפירי הדת

אַזוי ווי דער נוסח איז, אַזוי ווי דער נוסח איז פון אַלע צבועים היינט, פון די חֲנָפִים, זיי ווילן באַרואיגן [די עוברי עבירה] און מ'שטעלט עס אַריין אין 'למוד זכות' אַריין, און מיט דעם איז מען מְבַלָּה עוֹלָם לִי.

מ'מאַכט זיי גערעכט, מ'מאַכט גערעכט יעדן הַפֶּתֶר הַדֵּת.

[וזה גורם כי] יעדער איז ביי זיך גערעכט.

נ

וזהו הגורם להצרות, וכמו שאמרו בגמרא דמשכו האמרים לרע טוב, רבו הוי הוי בעולם

[וזהו הגורם לכמה צרות] אַזוי ווי די גמרא זאָגט (סוטה מז:), מְשַׁרְבּוּ הָאֲמָרִים לְרַע טוֹב וְלִטּוֹב רַע לָהּ, רְבוּ 'הוי הוי' פֿעוֹלָם.

לד מלשון המשנה (סוטה כ:): חסיד שוטה, ורשע ערום [מפרש הרע"ב: כגון המטעים דבריו לדיין קודם שיבא בעל דין חבירו, ומשנפתחו בלב הדיין שערי זכות לדברי זה, קשה לסלקן, והרי רשעתו וערמתו של זה שעבר על לא תשיא שמע שוא], ואשה פרושה, ומכות פרושין [שמכה עצמו להראות שהוא עניו וצנוע, כגון שמהלך עקב בצד גודל ואינו מרים רגלו מן הארץ ומתוך כך מוקף אצבעותיו באבנים, והוא שנקרא בגמרא פרוש נקי]. או מי שעושה עצמו כעוצם עיניו שלא להסתכל בנשים, ומתוך כך מכה ראשו בכותל ויוצא ממנו דם, והוא הנקרא פרוש קדאי, כלומר שמקומו דם מראשו מחמת פרישותו, הרי אלו מְבַלִּי עוֹלָם [שרוצים להראות לכרית שהם חסידים ואין תוכם כבדים].

לח וכמבואר בפסוק (שע"ה, כ:): 'הוי' הָאֲמָרִים לְרַע טוֹב וְלִטּוֹב רַע, שְׁמִים חָשֶׁךְ לְאוֹר וְאוֹר לְחָשֶׁךְ, שְׁמִים מֵר

[ווייל] אפילו א תלמיד חכם קען קיינעם נישט זאגן גארנישט, יעדער איז דאך [חושב עצמו כהת"ח].

די גמרא זאגט דאך אזוי, [די גמרא] איז נאך מתאונן דערויף אין סוף סוטה^ל.

נא

וענין זה התחיל אצל אבשלום, שעי' חנופות כאלו גנב את לב העם, עד כדי כך שהיה דוד המלך אחר כך בסכנה גדולה והוצרך לברוח ממנו, עד שניצול ממנו בנסי נסים

דעם האט זיך 'אנגעהויבן' דעמאלטס ביי אבשלום^נ, ווען ער האט געזאגט פל איש והצדקתיו, מיט דעם איז געווען ויגב את לב העם, מיט דעם האט ער יעדן צוגענומען, [ווייל] ס'איז דאך 'זייער א גוטע זאך', ער איז 'אזא גוטער' געוועזן. [וחשבו כולם] ער וועט זיין 'אזא גוטער שופט' [אז] ער וועט מאכן יעדן פאר א צדיק, אזא גוטע זאך, אזא גרויסע זאך [בעיני הבריות].

און מיט דעם האט ער דעם גאנצן עולם גענומען, דורכדעם האט ער 'באקומען' דעם עולם, אז זיי זאלן לוחם זיין [עבורו נגד אביו. און] דוד המלך האט געמוזט אנטלויפן, ביז ער האט געהאט נסי נסים מן השמים ער זאל ניצול ווערן און צוריקקומען אויף זיין פלאץ.

נב

איבערדעם איז געווען [דער] בְּכָרְחוּ מִפְּנֵי אֲבִשָּׁלוֹם בְּנוֹ, אזוי ווי ס'איז געווען. ווייל 'ער' [אבשלום] האט גענומען מענטשן, מיט דעם האט ער אפגענומען יעדן, מיט דעם פל איש והצדקתיו.

נג

ישוב קושיא ב - בענין אבשלום

הוסיף לומר "רָאָה", כי היו גם אנשים יראים שהיה להם לב נשבר על מעשיהם, ולזה פיתה אותם שיתבוננו ויראו גם הם בעצמם שדבריהם הם "טובים ונכונים"

אפילו דער וואָס ער איז געווען אפשר ביי זיך אביסל צובראָכן [על מעשיו], האָט ער געזאָגט "רָאָה" דְּבָרֶיךָ טוֹבִים, זאָלסט גוט קוקן [ותתבונן], וועסטו זען דו ביסט אויך א צדיק^ל. - יעדער איד איז א צדיק. אזוי ווי דער נוסח איז, אזוי ווי מ'זעט עס היינט בעונותינו הרבים.

לְמַתּוֹק וּמַתּוֹק לָמָּר. - פירש רש"י: הָאֲמָרִים לָרַע טוֹב. שמשבחין את הרשעים. רבו הוּא הוּא. דכתיב הוּא הוּא בַּהֵיָא פֶּרֶשְׁתָּא (ישעי' ה) טובא. [ובפסוק הוּא הוּא חָטָא (ישעי' א, ד) פירש"י: כל הוּא שבמקרא לשון קובל וקונה, כאדם הגונח מלבו וצועק אָהָה].

^{לו} בגמרא סוטה (מז): משרבו בעלי הנאה, נתענתו הדינין ונתקלקלו המעשים ואין נוח בעולם. משרבו רואי פנים בדיון, בטל לא תגורו [מפני איש] [דברים א, יז], ופסק לא תכירו [פנים במשפט] (שם), ופרקו עול שמים ונתנו עליהם עול בשר ודם. משרבו לוחשי לחישות בדיון, רבה חרון אף בישראל, ונסתלקה שכנה וכו'. משרבו אחרים בצעם לבם הלך [יחזקאל לג, לא], רבו האמרים לרע טוב ולטוב רע. משרבו האמרים לרע טוב ולטוב רע, רבו הוּא הוּא בעולם. משרבו מושכי הרוק, רבו היהירים ונתמעטו התלמידים והתורה חוזרת על לומדיה. משרבו היהירים, התחילו בנות ישראל להנשא ליהירים, שאין דורינו רואה אלא לפנים. משרבו מטילי מלאי על בעלי בתים, רבה השוחד והטיית משפט, ופסקה טובה. משרבו מקבלני טובותין ומחזקני טובותין, רבו איש הישר בעיניו יעשה, שפלים הוגבהו והגבוהים הושפלו, ומלכותא אולא ונולא. משרבו צרי עין וטורפי טרף, רבו מאמצי הלב וקופצי ידים מלהלוות וכו'. משרבו נטויות גרון ומשקרות עינים (ישעי' ג, טז), רבו מים המרים, אלא שפסקו. משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים ונתקצרו השנים, דכתיב (משלי טו, כז) וְשֹׁנְא מַתָּנָה יִחָה. משרבו זוחי הלב, רבו מחלוקת בישראל וכו'. משרבו מקבלי צדקה מן העובדי כוכבים, היו ישראל למעלה והם למטה, [היו] ישראל לפנים והם לאחור.

^{לז} ואומרו "דְּבָרֶיךָ" טובים, לא קאי על דברי הטענות של עתה, אלא על כלליות דבריו ומעשיו.

נד

ישוב הקיטיות בפרשת השבוע

ישוב קושיא ה, וקושיא ח

יהיה איך שיהיה, על כל פנים זאָגט דאָך די משנה כשעומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים.

נה

התורה הזהירה להשופט להמות הדין לכף האמת והצדק. וכדי לבוא לזה צריך שבחיצוניות יהיו בעיניו כרשעים, כדי שלא יהא נזמה לבו לאחד מבעלי הדין. אבל כל זה בחיצוניות, אבל בפנימיות צריך שיהיה בו החכמה להשתמש במדה ההפכית ללמד עליהם זכות כלפי שמיא, ולעורר רחמים ולא דין.

מיט דעם פאַרשטייט מען [דברי התנחומא, כי] אף על פי כן די תורה הקדושה האָט געזאָגט פאַר דעם שופט [שילמד עליהם זכות כלפי מעלה].

[דאף שהזהיר הכתוב] מ'זאָל שטעלן שופטים [וואָס] זיי זאָלן זוכן נאָר אזא מַשפּט [אַמַּת], שיהא מַטִּין לכף צָדִיק^ל, מ'זאָל זוכן און מ'זאָל מיינען [דעם] צָדִיק. [וואָס] ממילא מוזן זיי דאָך זיין [הבעלי דינים בעיניהם] כרשעים, [כדי] אַז זיי זאָלן קאַנען קומען אויפן אַמַּת, מ'זאָל זיי קאַנען גערעכט מאַכן.

פונדעסטוועגן האָט די תורה הקדושה אָנגעזאָגט [אַז] די שופטים זאָלן האָבן אזא חֲכָמָה אין זיך^ל, [דהגם] דאָס מוז דאָך זיין ס'זאָל זיין יהיו בעיניך כרשעים, פונדעסטוועגן זאָלסטו מְלִימד זכות זיין אויף זיי [בשמים], ביידע אינאיינעם. פֿאַל, אין דעם עומק הַלֵּב, אינעם פְּנִימִיּוּת [הלב, תִּלְמַד זכות עליהם], טאַקע 'נעבן' די אלע זאָכן.

נו

'אויסענווייניג' איז דאָ [הענין של יהיו בעיניך כרשעים, וכגון] דאָס הִסְתַּפְּלוּת. דאָס 'קוקן' זאָל זיין אויף אזא אָן אופן ווי זיי זענען רשעים. אָבער טאַקע ווייטער נאָר די רָאִיָה זאָל זיין [כרשעים], אין 'חִיצוֹנִיּוּת' זאָל עס אַזוי זיין. [אַבער] אין 'פְּנִימִיּוּת' זאָל עס בלייבן [נאָר] אַ כ"ף הדמיון, [מפאת] ווייל די הלכה איז אַזוי, [אבל בעצם] אין פְּנִימִיּוּת [הלב] זאָלסטו 'דאָך' מְלִימד זכות זיין אויף זיי [כלפי שמיא].

דאָס איז ביידע [בחינות הפכיות] אינאיינעם.

נז

ועל דרך זה מפרש הצמח ה' לצבי בהפסוק לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל, אפילו אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין. כי ימין ושמאל הוא כמו שפירשו בנמרא דיש מימינים לזכות ויש משמאילים לחובה, וכשמלמד חובה במקום הצריך, דהיינו על הרשעים, בזה מעורר זכות למעלה, וכשמלמד זכות על הרשעים, אז מעורר ח' חובה למעלה, ועל זה הזהירה התורה שלא לסור מדברי חכמים בזה

דער צמח טייטשט^ב, לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל. [ופירשו חכז"ל, אפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל].

^ל כלשון התנחומא [לעיל באות ט והערה ח] בפירוש הראשון.

^ט ועיין בליקוטי אמרים תניא (פרק לב).

^ב בצמח ה' לצבי (ריש פרשת): לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך ימין ושמאל (וי, יא). אמרו רז"ל (בספרי) אפילו אומר לך על שמאל שהוא ימין ועל ימין שהוא שמאל. [יבואר] על דרך צדיקים מהפכים מדת הדין למדת הרחמים, פירוש פעולתן שפועלים במדת הדין, כגון לבער הרע מקרב ישראל, הוא מדת הרחמים על ישראל,

[דהנה בפסוק וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עִמָּד עָלָיו מִיָּמִינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ] פִּרְעֹנְט דָּאָךְ דִּי גִמְרָא^{מא}, וְכִי יֵשׁ יָמִין וּשְׁמָאל לַמַּעֲלָה, [אלא] מִיָּמִינִים וּמִשְׁמָאֵילִים, מִיָּמִינִים מֵאֵכָן אִים גִּעְרַעֲכֵט. מִשְׁמָאֵילִים זַענֵעַן מְלַמֵּד חוּב, און מִיָּמִינִים ווערן אָנגערופֿן דִּי מְלַמֵּד זְכוּת. [וזה שאמר הפסוק כאן] לֹא תִסּוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ "יָמִין וּשְׁמָאל", אויף וועמען עטס ברויכטס מְלַמֵּד זְכוּת זיין.

ער איז מלמד חוב [על הִרְשָׁע] און דעס איז למעלה א לימוד זכות. ס'איז א שְׁמָאל שהוא יָמִין.

ווידעראום פֿאַרקערט, ביי רשעים איז דער היפוך, דער איז מלמד [זכות], רשעים זענען מְלַמֵּד זְכוּת [על עוברי עבירה], און דעס איז גאָר מלמד חוב [למעלה], זיי זאָגן אויף שְׁמָאל שהוא יָמִין און אויף יָמִין שהוא שְׁמָאל.

[ועל זה אמר הכתוב] זָאָלֶסֶט 'דו' טון ווי די "חכמים" זאָגן. זיי ווייסן וועלעכער שְׁמָאל ברויך צו זיין יָמִין, און וועלעכער יָמִין ס'איז שְׁמָאל, [בענין] דִּי מִיָּמִינִים [שמלמדים זכות], און וועלעכעס ס'איז מִשְׁמָאֵילִים [שצריך ללמד חובה]. [עד כאן דברי הצמח, בתוספת ביאור].

נח

וזה שאמרה התורה גם בתחלת הפרשה, דצריך שיהיו בהשופט ב' מדות ההפכיות בזה

איבערדעם האָט דער בורא כל עולמים [אָנגעזאָגט, שיהיה להם ביידע בחינות] איבערדעם קומט עס טאַקע אָהער [דברי התנומא שיהיו מלמדין עליהם זכות, לפשוטו של מקרא דצריך לנטות דבריהם לכף צדק, דבא לומר דאף שהם ב' מדות הפכיות, צריך השופט לקנות שתי המדות לטובה].

נט

פירוש החיד"א - בפסוק לֹא תִכִּיר פָּנִים

על פי דברי הש"ך הנוכח, בשם הספר חסידים

אויף דעם לֹא תִכִּיר פָּנִים. - ער דער חיד"א טייטשט, זאָגט ער^{מב}, לֹא תִכִּיר פָּנִים, זאָגט ער אויך, ברענגט ער אויך דעם ש"ך [און] דעם ספר חסידים, אַז מ'זאָל זיי נישט

כמו שכתוב (יט, יג) וּבִעֲרֹת הָרָע וְטוֹב לָךְ. ורשעים להיפך, וְרַחֲמֵי רִשְׁעִים אֶקְרִי (משלי יב, י), וז"ש אפילו על שמאל שהוא ימין.

^{מא} בירושלמי סנהדרין (פ"א ה"א): אמר רבי יהודה בן פזי, אף הקב"ה אינו דן יחיד, שנאמר (מלכים א' כב, יט) [רִאֲתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כְּסֵאוֹ] וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עִמָּד עָלָיו מִיָּמִינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ (מלכים א' כב, יט), אלו מטין לכף זכות ואלו מטין לכף חובה. - ובשיר השירים רבה (פ"א פסוק ט): וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עִמָּד עָלָיו מִיָּמִינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ, וְכִי יֵשׁ שְׁמָאל לַמַּעֲלָה וְהָלֹא הֵכֵל יָמִין, שנאמר (בשלח טו, ו) 'מִיָּיִנָּה' ה' נִאֲדָרִי בִכְחַ 'מִיָּיִנָּה' ה' תִּרְעֵץ אוֹיֵב, וְמָה תִּלְמּוּד לומר מִיָּמִינוּ וּמִשְׁמָאלוֹ, אלא אלו מִיָּמִינִים ואלו מִשְׁמָאֵילִים, אלו מכריעין לכף זכות ואלו מכריעין לכף חובה. - [וכן הוא בתנחומא שמות (סימן יח) ושמות רבה (ד, ד). וכן הובא ברש"י בראשית (א, כו) ומלכים א' (כב, יט)].

^{מב} בספרו חסדי אבות (על מס' אבות א, ח): וכשהיו בעלי דינין עומדים לפניך יהיו בעיניך כרשעים. כתב הרב ש"ך חושן משפט בסימן ט"ב ס"ק ב' פנים ספר חסידים, דאין להסתכל בפני הבעלי דינים בעת שטוענים, דאסור להסתכל בפני אדם רשע, וכשעומדים לפני הדיין צריך שיהיו בעיניו כרשעים. ובוזה אפשר לפרש פסוק לא תִכִּיר פָּנִים בְּמִשְׁפָּט פֶּקֶט פְּגַל תִּשְׁמָעוּן (דברים א, יז), דידוע להסתכלות הוא יותר מדאי, דלפעמים האדם 'יראה' לעינים מה שאינו צריך ומה שאינו רוצה, אך להתמיד זמן מה בראיה הוא 'ההסתכלות', וזה שדקדקו רז"ל אסור 'להסתכל' וכו'. ואפשר שזהו שאמר לא תִכִּיר פָּנִים דייקא, כלומר לא תסתכלו בהם ראייה שעל ידה אתם מכירים פניהם, כי אסור להסתכל בפני רשע, וזהו שאמר בְּמִשְׁפָּט, כשהם בדין הם כרשעים. וזהו פֶּקֶט פְּגַל [תִּשְׁמָעוּן], פירוש שאחד קטן לפניך בחשיבות תורה ומצות, ואחד גדול בתורה ובמצות, עתה יהיו שנים בעיניך ועיני עור בספרו כסא רחמים (על אבות דרבי נתן, ריש פרק י): [וכשהיו] בעלי דינין עומדין לפניך יהיו בעיניך כרשעים. הרב בנין יהושע (כפ"י הנדפס בשי"ס על האבות דרבי נתן שם) הביא משם הרב יערות דבש (ח"ב, דרוש ה), שפירש לא תִכִּיר פָּנִים בְּמִשְׁפָּט, על פי מה שכתב הרב ש"ך ז"ל בשם ספר חסידים, דאין להסתכל בפני בעלי דינים שהם כרשעים, עיין שם. ואני בעניי פירשתי כן בחסדי אבות, ונדפס כמה שנים קודם יערות דבש. [והוסיף]

קוקן אין פֿנים, זאָגט ער לאַ תּכיר פֿנים, זאָלסט זיי נישט קוקן אין פֿנים אַריין פֿאַר די פֿעלי דִינים. – דער חיד"א ברענגט עס אויך^מ.

ס

המשך ישוב קושיא ה, וקושיא ח

ולוה מלבד מה שהזכירה התורה שלא להטות המשפט, רק לשפוט בצדק. אמרה גם כן שיהיו מלמדו עליהם זכות בשמים, כי השופט צריך לנהוג בשתייהם. ושפיר מקושר הדרש עם הפשט

איבערדעם, דער פסוק זאָגט די אַלע זאָכן, [לאַ תטה משפט לאַ תכיר פֿנים] וְלֹא תִקַּח שֹׁחַד, זאָלסט דִיך נישט לאָזן 'פאַרפֿירן' [מלבוא למחקר האמת והצדק], אָבער פונדעסטוועגן האָט די תורה הקדושה געזאָגט וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק, [שילמדו זכות עליהם למעלה, וכפירוש התנחומא].

איבערדעם זענען ביידע אָמַת^מ, זאָלסט טאַקע מַטִּין זיין לִפְנֵי צֶדֶק [כפשוטו, שהוא פירוש הראשון שבתנחומא. וכדי להגיע לזה] זאָלסט דִיך נוהג זיין מיט זיי כְּרָשָׁעִים. אָבער אין האַרץ זאָלסטו 'דאָך' מַלְמֵד זְכוּת זיין [וכמדרשו, שהוא פירוש השני שבתנחומא]. זענען די ביידע אָמַת.

סא

ישוב קושיא ו

ולוה גם כן כופל הכתוב לומר "צֶדֶק צֶדֶק" תִּרְדָּף, כי הם ב' מיני צדק, אחד כפשוטו לשפוט בצדק, ואחד מלשון זכות וצדקה. וכדרך שעשה משה רבינו שלישראל הוכיח אותם על עונם באומרו אַתֶּם חֲמָאֲתֶם חֲמָאֲתֶם גְּדֻלָּה, ולהקב"ה עורר עליהם רחמים באומרו לָמָּה ה' יִתְּרָה אִפְּךָ בְּעַמְּךָ

איבערדעם שטייט צוויי מאַל, "צֶדֶק צֶדֶק" תִּרְדָּף, [ווייל] דאָס איז אויף צוויי בחינות [של] צֶדֶק.

[איין] "צֶדֶק" [אַז דו] זאָלסט זען אַרויסצוברענגען דעם צֶדֶק [ומשפט אמת, און] פאַרדעם מוזטו זיי מאַכן כְּרָשָׁעִים.

און ווידעראום אין האַרץ מוזטו 'דאָך' כלפי מעלה מַלְמֵד זְכוּת זיין, איז דאָס נאַכאַמאַל "צֶדֶק" [מלשון זכות וצדקה], ביידע אינאיינעם.

אַז מ'פֿירט זיך אַזוי, אַזוי ווי משה רבינו האָט געטון^מ, ווי דער מדרש זאָגט^מ ער האָט געזאָגט [לכני ישראל] אַתֶּם חֲטָאֲתֶם חֲטָאֲתֶם גְּדֻלָּה [תשא לב, ל] און כלפי מעלה האָט ער מַלְמֵד זְכוּת געווען [לָמָּה ה' יִתְּרָה אִפְּךָ בְּעַמְּךָ] (שם, יא). – דאָס איז ביידע אָמַת.

שם החיד"א והוא ג"כ מהבנין יהושע וז"ל וזהו אחר שאמרו הטענות, דבאמור הטענות יכול הדיין להכיר מפניהם ומתנודעותיהם ושינוי פניהם וכיוצא:

וכן כתב גם האגרא דכלה (פרשת דברים) וז"ל: לא תכירו פנים במשפט. תיבת במשפט מיותר, דודאי על המשפט קאי. ויש לרמוז מה שכתבו הפוסקים שאסור להסתכל בפני הבעלי דינים בשעת הטענות, כי אז הם כרשעים, ואסור להסתכל כו', וז"ש לא תכירו פנים, לא תכירו פניהם, במשפט דייקא, מה שאין כן אחר כך כשכבר קיבלו עליהם את הדין, הם כצדיקים, כמו שאמרו רז"ל.

^מ וכן בספר חסידים דלעיל, דורש כן על הפסוק "הכר פנים" במשפט כל טוב (וכדלעיל בהערה כא).

^מ שתי הפירושים שבלשון התנחומא.

^מ עיין באורך ביואל משה (א, קטו), ועוד בכ"מ בדברי רבינו.

^מ בדברים רבה (א, ב): דבר אחר אֵלָה הִבְרִים (דברים א, א), זה שאמר הכתוב (משלי כה, כג) מוכיח אָדָם אֶחָדִי תָן מִצָּא מִמֶּחֱלִיק לָשׁוֹן. רבי פנחס בשם רבי חמא בר חנינא אמר, מוכיח זה משה, אָדָם אלו ישראל וכו'. מהו אֶחָדִי, אמר הקב"ה בשביל להביאן אחרי וכו'. דבר אחר מוכיח אָדָם אֶחָדִי, אמר רבי יהודה בן רבי סימון מהו אֶחָדִי, אמר הקב"ה כביכול, משה הוכיחני אחר ישראל, והוכיח לישראל אחרי, לישראל אמר אַתֶּם חֲטָאֲתֶם [חֲטָאֲתֶם גְּדֻלָּה], להקב"ה אמר לָמָּה ה' יִתְּרָה אִפְּךָ בְּעַמְּךָ וכו'. משל למה הדבר דומה, למלך שכעס על אשתו, טרפה והוציאה מביתו, שמעו בו השושבינין, הלכו אצל המלך ואמרו לו הא מרי כן אדם עושה לאשתו, מה

סב

ועי' גופא שמוכיחין את העם למטה יש כח לעורר רחמים למעלה, וכמו שכתב הקדושת לוי בבואור הכתוב תחת אֲשֶׁר קָנָא לְאִלְקִי, דעבור שקנא את קנאת ה' "בתוכם" של ישראל, על ידי זה וְכִכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, לעורר עליהם רחמים בשמים [ועל ידי זה שהוכיח את ישראל למטה, היה לו כח ללמד עליהם זכות למעלה].

[ווי' טאקע^מ אין קדושת לוי טייטשט ער^מ [בפרשת פינחס] (כה, ג-ז) פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר וגו' הָשִׁיב אֶת חֲמָתִי וגו' בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי "בְּתוֹכָם" וְלֹא כִלְיָתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי, טייטשט ער אֲשֶׁר קָנָא לְאִלְקִי וְכִכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

זאָגט ער, פִּינְחָס האָט געטון ביידע אינאיינעם, ער האָט געטון אַ גרויס קנאות, ער איז געגאנגען מיט אַ שווערד האָט ער גע'ה'ג'עט אַ נָשִׂיא מִיִּשְׂרָאֵל, ער איז געגאנגען מְקַנָּא זיין מיט אַזאַ אַכְזָרִיוּת, [ועשה קנאה זאת "בתוכם", און] נישט מוֹרָא געהאט פֿאַר קיינעם.

פונדעסטוועגן שטייט^מ האָט ער גע'טע'נה'ט פֿאַרן בורא כל עולמים על אלו יפלו כ"ד אלף מִיִּשְׂרָאֵל. בְּלִפְי שְׂמִיָּא האָט ער מְלַמֵּד זְכוּת געווען.

עשתה לך. והלכו אצלה ואמרו לה עד אימת אַתְּ מַכְעֶסֶת אוֹתוֹ וכו'. אף משה, כשהלך אצל הקב"ה אמר לו לָמָּה ה' יִחְרָה אָפֶךָ בְּעַמֶּךָ, לא בניך הם? וכשהלך אצל ישראל אמר להן עד אימת אתם מַכְעִיסִים אוֹתוֹ וכו'.

^מ הלשון 'טאקע', כלומר דאפילו הקדושת לוי שנודע ומופלג בלימוד זכות ומליצת יושר על ישראל, גם הוא כתב לקנאות על מעשה הרשעים, ולזה אמר 'טאקע דער קדושת לוי' אומר גם כן כך.

וזה רבינו ביואל משה (א, קצו): והנה אומרים על הבעש"ט הקדוש ותלמידיו הק', ובפרט על הקדוש מבארדיטשוב זי"ע שהיה דרכם להצדיק את הרשעים. יסכר פי דוברי שקר הדוברות על צדיק, על צדיקו של עולם וכו', מדברים עתק 'בגאווה ובוז', בשביל 'גיאואת' שרוצין להתכשר בעיני העולם במה שמחניפין את הרשעים בשביל תועלתם, 'בז' וכו' את תלמידי הבעש"ט הקדוש לתלות בהם בוקי סרוקי כאילו חס ושלום היו בין אותן שקללם הכתוב (משלי כד, כד) בְּקִלְלָה נִמְרָצָה, וקראם הכתוב (שם יט, טו, כח, ד) תוֹעֵבֶת ה' וְעוֹבְדֵי תוֹרָה. בודאי שהיו מלמדיו זכות ורחמים על ישראל בינם לבין קונם בתפלתם הזכה, כמו שעשה משה רבינו ע"ה, וביטלו כמה גזירות מישראל בכחה הנשגב, ונדברו יראי ה' איש אל רעהו באיזה אופן ללמד זכות לפני הש"ת. אבל בפני העם ובכל מקום שהיה חשש על איזה נדנדו עבירה, אדרבה היו קנאים גדולים גודרי גדר ועומדים בפרץ והיו צווחין ככרוכה נגד כל נדנדו עבירה קלה. ובפרט עובדי עבירות גדולות כמו בדורינו רח"ל, היו מרוחקים מהם בתכלית הריחוק.

ועיין בקדושת לוי מהקדוש ממרדיטשוב זי"ע בתחלת דרוש לפסח על המאמר קָהָא לְחָמָא עֲנִיָּא, שהביא מאמר חכמינו ז"ל (ב"ב י). בזמן שישאל עושיין רצונו של מקום נקראין בנים, וכשאין עושיין רצונו של מקום נקראין עבדים, וכתב על זה שאינו מוכן, דכשאין עושיין רצונו של מקום הם רשעים חס ושלום [עיי"ש]. והנה הלשון אין עושיין רצונו של מקום אין רחמים על רשעים גמורים, אלא שאין עושיין ומקיימין כְּמַצְוָה, ואף על פי כן לא ניחא ליה לקרותן אף עבדים למקום, אלא רשעים דוקא, ומכל שכן שלא קראם 'צדיקים', שלא היה מצדיק רשע חס ושלום. והרבה ענינים של קנאות ותוכחה מציינו בקדושת לוי. [ועיין עוד באורך ביואל משה שם, ובסימנים שאחירו. ובדברי יואל בכ"מ].

^מ בקדושת לוי (פינחס): פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר כו'. ויש לדקדק חִיבַת בְּתוֹכָם הוא מיותר. ועוד יש לדקדק דפנחס לא עשה רק דבר אחד שהיה מְקַנָּא קנאת ה' צב, והקב"ה שילם לו שני שכרים, ברית שלום, וברית כהונת עולם.

ונראה להנה חכמינו ז"ל אמרו פינחס זל אליהו, ובתוספות (ב"מ קיד, ד"ה מהו) מביא בשם תנא דבי אליהו (רבא פרק יח, וצ"י זוטא פרק טו) שהיו חולקים ממי בא אליהו אם מרחל אם מלאה, ובא אליהו ואמר להם שאני מבני בניו של רחל. ונראה דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דהכלל הוא, שאם רואה אדם ח"ו בני אדם שעוברים עבירה וכועס תיכף עליהם ומקנא קנאת ה"צ, אזי ח"ו מעורר דינין על ישראל [אם לא ימליץ אח"כ עליהם למעלה]. אבל פנחס אף על פי שקנא קנאת ה"צ, אף על פי כן לא היה מעורר עליהם דינין ח"ו רק חסדים גדולים, ומכפר על בני ישראל, והוא היה הַמְלִיץ על ישראל כדאיתא בגמרא (סנהדרין מד). שבא וחבטן בקרקע ואמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו כ"ד אלף מִיִּשְׂרָאֵל. מחמת זה נתן לו הקב"ה שני שכרים, ברית שלום, מחמת שקנא קנאת ה"צ. וברית כהונת עולם, מחמת שהיה בתוך בני ישראל ולא היה מופרד מהם, והיה מעורר עליהם חסדים וכפר עליהם, כמדת כהן הוא חסד, ומכפר על בני ישראל.

וזהו המזם בפסוק פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר כו' הָשִׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי, ואף על פי כן היה בתוכם והיה מעורר עליהם חסדים. לָכֵן אָמַר לוֹ הַנְּנִי נָתַן לוֹ אֶת 'בְּרִיתִי שְׁלוֹם', מחמת הקנאה. וְהִקְיָה לוֹ וּלְדָוָהוּ אַחֲרָיו 'בְּרִית כְּהֹנָת עוֹלָם', תחת 'אֲשֶׁר קָנָא לְאִלְקִי וְכִכְפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל', כי אף על פי שקנא כיפר על בני ישראל והיה מעורר עליהם חסדים.

זאגט ער [דזהו שנאמר] תחת אשר קנא לאלקיו, ער האט געהאט גרויס קנאות, און 'מיט דעם' האט ער געווען ויכפר על בני ישראל, מיט 'דעם' האט ער מלמד זכות געווען, מיט דעם וואס ער האט געוויזן דארט דאס גרויסע קנאות. אזוי טייטשט ער אין קדושת לוי.

סג

וכמו כן השופט והמנהיג צריך שיהיו בו מדת "קנאות" למען האמת והצדק, וכמבואר בדברי הרמב"ן דזהו מעלת שניא' בצע, שהם שונאים את החכם, ושענין המשפטים הוא המעמיד שמירת כל התורה. אבל לעומת זה צריך גם לרחם עליהם וללמד עליהם זכות כלפי מעלה. ועי' זו יזכו למען תתנה וירשית את הארץ

איבערדעם האט דאס די תורה הקדושה געזאגט, צדק צדק תרדף, ביידע אינאיינעם.

צו זיין א שופט ברויכסטו האבן קנאות. אזוי ווי דער רמב"ן זאגט¹ אויף שניא' בצע (יתרו יח, כא), זיי האבן פיינט חמס², בטבע. זאלסט נעמען שופטים וואס זאלן נישט ליב האבן [קייין חמס ועוולה], זיי זאלן זיין שונאים פאר די רשעות, און זיי זאגן דעם אמת, כדי זיי זאלן אין זיך האבן [דעם תקיפות], זיי זאלן קאנען האבן א שטארקייט שופט צו זיין [במשפט צדק ואמת], און אויפהאלטן דאס אידישקייט. און דער רמב"ן אין פרשת עקב זאגט אויך די זעלבע [על הפסוק והיה עקב תשמעון] את המשפטים³, אז נאר מיט שטארקייט פון משפטים קאן מען אויפהאלטן דאס אידישקייט, אז נישט איז תפוג תורה.

[אבל לעומת זה צריך גם לרחם עליהם וללמד עליהם זכות כלפי מעלה].

איבערדעם מוז מען די ביידע האבן, די שופטים ושופרים וואס מ'וועט געבן. דאס קען זיין איבערדעם איז דער טאפלטער לשון "צדק", צדק צדק תרדף, די ביידע אינאיינעם, [על ידי זה תזכור] למען תתנה וירשית את הארץ, [כי ע"י העמדת הדין על אמתו למטה, יוכלו אח"כ ללמד זכות למעלה]⁴.

סד

ישוב קושיא ז, וקושיא א

קען זיין דאס איז דער פשט, שפטים ושופרים תתן לה' ולא לאומות העולם, דאס איז די זעלבע זאך.

¹ בגמרא סנהדרין (מד. ופכ.): כתיב (תהלים קו, ל) ויעמד פינתם ויפיל ותעצר המגפה, ואמר רבי אלעזר, ויתפיל לא נאמר אלא ויפיל, מלמד שעשה פלילות [פי' משפט] עם קונו, בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו רבונו של עולם על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל, דכתיב (כלל כה, ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ויפלים אלה.

² ברמב"ן יתרו (יח, כא): ועל דרך הפשט, אנשי אמת שניא' בצע, שהם אוהבים האמת ושונאים העושה, וכי יראו עושה וחמס אין דעתם סובלת אותו, אבל כל חפצם להציל גזול מיד עושה.

³ ותיבת "בצע" פירושו גזל וחמס, מלשון ויבצע בך נאץ ה' (תהלים יג).

⁴ ברמב"ן עקב (ז, יב): הזכיר את "המשפטים" האלה להזהיר מאד במשפטים, כי לא יהיה עם רב כולו נזהר במצות כולל שלא יחטאו בהן כלל, רק במשפטים יעמידו התורה, כמו שנאמר בהן (תצא כא, כא) וכל ישראל ישמעו ויראו. ועוד כי רבים ירחמו מלסקול האיש ולשרוף אותו אחרי שנעשית העבירה, כמו שנאמר (שופטים יט יג) לא תחוס עיניך, ועוד שייראו מן התקפים ומן המטעים, כמו שאמר (דברים א, יז) לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא, ואמר בנביא השקר (שופטים יח, כב) לא תגור ממנו, והזכיר כל אלה במסית (ראה יג, ט) לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עיניך עליו ולא תחמל ולא תכסה עליו, ויזהיר לא תשמע אליו, מפני הטעאתו, ולא תחוס עיניך מפני הרחמנות שירחמו רכי הלבב על הנדונים, ולא תכסה שלא תשתוק בעבור תקפו ויראת בני משפחתו.

⁵ ועיין כל בחינה זו גם בסוף ס"ג שופטים תשי"ד (קונטרס קנז).

סה

בישמוח משה מבאר הכתוב וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", דוה רומז על הגאולה שאז יהיה ראשי המטות רק "מבני ישראל", ולא יהיו משועבדים עוד להראשים של האומות. [והוא ע"י שמקיימים כל אחד מה שקיבל עליו בשעת קבלת עול מלכות שמים, וכמו שמבאר שם בהמשך הפסוקים].

[ויבאר על דרך וואס] ס'שטייט אין ישמח משה^י, טייטשט ער וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר, אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר לֵה' וְגו' לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה (מטות ל, ב-ג).

וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, זָאָגְט ער, די ישועה די גאולה איז דאך תלוי אין דעם אַז מ'איז מְקַבֵּל דעם עול תורה און דעם עול מלכות שמים און מ'פירט זיך אויף פֿראַי.

[ומבאר שם כן] ס'איז פֿאַרהאַנדן יֵדֶר נָדָר לֵה', ווייל יעדער איד - זאָגט ער - טוט אַ נָדָר [נכשמקבל עליו עול מלכות שמים בשעת קריאת שמע].

[כי דקדק שם דלפי פשוטו דקאי על סתם נדרים, לכאורה קשה למה נאמר נָדָר לֵה', והלא] מ'טאָר דאך נישט [לנדר, וכמו שאמרו בגמרא]^{יב} כֹּל הַנּוֹדֵר כֹּאִילוּ בְּנֵה בָמָה [והמקיימו כאילו הקריב עליה קרבן], איבערדעם זאָגט ער [במשנה] (נדרים ט.) כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים, ווייל אַ נָדָר ווערט דאך אָנגערופֿן אַ רָשָׁע, וויאָזוי דען איז פֿאַרהאַנען אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר "לֵה'" [והלא אין הקב"ה מייחד שמו על הרעה (בראשית רבה ג, ו)].

זאָגט ער, [דקאי אויף וואָס] מ'איז אויף זיך מְקַבֵּל ביי קריאת שמע דעם עול מלכות שמים יעדער, דאָס איז זיכער אַ נָדָר [טוב, ושפיר נקרא נדר לֵה'. וענין הכתוב לומר] אַז מ'זאָל דאָס האַלטן, דעם וואָס מ'איז אויף זיך מְקַבֵּל [עניני עבודת ה'], ביי דעם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

^{יב} בישמוח משה (פרשת מטות): בפסוק וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל כו' אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר לֵה' לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה. ויש לומר בהקדים הגמרא (חולין ב.) טוב מזה ומזה שאינו נודר כל עיקר, ואם כן לפי זה כל הנודר רעה עושה, כמו שאמרו ז"ל כל הנודר כאילו בנה במה, אם כן איך הקב"ה מייחד שמו על הרעה [וכתיב כי ידר נדר לֵה'"]?

ועל כרחק צריך לומר, [דכונת הכתוב] נָדָר לֵה', היינו לעשות מצוה שהוא חוב עליו, כדאיתא בנדרים (ז: ח.) אמר רב גידל אמר רב, מנין שנשבעין לקיים את המצוה, שנאמר (תהלים קט, ק) נשבעתי ואקיימה כו'. ועל פי הגמרא במסכת ראש השנה (ז: ז) לֵה', אלו חטאות ואשמות שהן חובה, דמבואר דלֵה' משמע מה שהוא חובה לֵה', וכאמרם (נדרים ח.) האומר אשכים ואשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלקי ישראל. וכן בכל המצות.

והנה זה ודאי דכל איש חושב בכל יום על יום מחר, שמן אז והלאה יעשה רצונו ית', כי היום יצרו תקפו, אבל אין לו היום יצר הרע של מחר, והיינו אמרם ז"ל (קידושין ז:) יצרו של אדם מתחדש עליו בכל יום. וכן בכל יום [בשעה] שקורא קריאת שמע שהוא דאורייתא, הרי מקבל עליו עול מלכות שמים ועול תורה ועול מצות, דאין נקרא אמירה באמת רק אם הוא על מנת לעשות, כפיו כן לבו, ולכך קראו חז"ל (ברכות יג.) לקריאת שמע קבלת עול מלכות שמים, וקבלת עול מצות. ואם כן לפי זה אין נדר גדול לאלקי ישראל יותר מזה, שמקבל עליו כל אחד מישראל פְּעֻמִּים בכל יום שחרית וערבית פְּעֻמִּים בכל פעם, בפרשה ראשונה וְשִׁנְתָּם לְכִנְיָ וְגו', וכן בפרשה שניה. ואם כל א' מישראל היה מקיים מה שמקבל עליו בקריאת שמע, ודאי הגאולה קרובה לבא, והבן. והנה ידוע דבעת שישראל ישוב על אדמתם, והיו מלכים ושרים הכל מישראל, שופטים ושוטרים, מה שאין כן בגלות. והיינו וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, רצ"ל 'בשביל' ראשי המטות שיהיה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, מהם ובהם, לֵאמֹר זֶה הַדְּבָר כו' אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר לֵה' דייקא, היינו לקיים המצוה ולעסוק בתורה, דעל נדר זה דוקא מייחד השי"ת שמו, גם הוא חובה לֵה' כמ"ש, דהיינו כל איש ישראל אשר קבל עליו בקריאת שמע לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיָּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה, וממילא לא יהיו תחת יד עם אחר, ויהיו ראשי אלה המטות לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מהם ובהם, ונוכה לקיום הבטחת וְאֶשְׁכִּיבָה שְׁפִטָּיָךְ כְּבָרָאשָׁנָה וְיַעֲצִיבְךָ בְּקִתְלָחָה (ישעי' א, כו), אמן.

^{יג} בגמרא נדרים (כב:) דתניא רבי נתן אומר, הנודר כאילו בנה במה [פי' הר"ן: בשעת איסור הבמות], והמקיימו כאילו מקריב עליו קרבן וכו'. אמר שמואל אף על פי שמקיימו נקרא רשע, אמר רבי אבהו מאי קרא, וכי תתקדל לנדר לא יתנה כף חטא (תנא כג, כג), ויליף חדלה חדלה, כתיב הכא כי תתקדל לנדר, וכתיב התם (איוב ג, יז) שֵׁם רְשָׁעִים תִּחְדָּלוּ רְגֵזוּ. אמר רב יוסף אף אנן נמי תנינא, כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים, לא אמר כלום, כְּנִדְרֵי רְשָׁעִים, נדר בנוזר ובקרבן ובשבעה [פי' הר"ן: אלמא נודר נדר מקרי:] - ועיין עוד במגן עקיב (דף נט. ודף עז:).

וואָס מ'איז אויף זיך מַקְבֵּל. מ'זאל נאָר נישט פאַרגעסן פון דעם, פון קַבֵּלֶת עול מַלְכוּת שְׁמַיִם, וועט מען זוכה זיין [צו] די גאולה, וועט זיין ראשי המטות "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל" [ולא לאומות העולם].

[וזוהו שנאמר] וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רָאשֵׁי הַמִּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֵּאָזְוּ וַיַּעֲזֹבוּ מִעַן זֹכָה זיין ס'זאל ראשי המטות [רק] "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל", דאָס איז דאָךְ נאָר ווען אידן זענען שרויים על אדמתם, נאָךְ דער גאולה, וועלן אידן [זיין די ראשים, כשיתקיים] הַשִּׁיבָה שׁוֹפְטֵינוּ כְּבָרְאֲשׁוֹנָה. [מה שאין כן] 'היצט' זענען זיי דאָךְ אונטער די אומות, האָבן 'זיי' דאָךְ [די ראשים. מ'איז] אונטער די מִשְׁפָּטֵי הָאוֹמוֹת, [והכתוב אומר] [והאחזקו ד, כח] וְעַבְדְּתֶם שָׁם אֱלֹהִים אֲחֵרִים [ופרש"י] משנעשין עבדים לעובדיהם, אַז מ'איז משועבד [להאומות]. וויאזוי וועט מען זוכה ס'זאל זיין ראשי המטות [רק לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל], אַז ס'וועט זיין אִישׁ כִּי יָדָר נָדָר לֵה', וואָס מ'טוט מ'איז אויף זיך מַקְבֵּל דעם עול מַלְכוּת שְׁמַיִם, מ'זאל 'דאָס' האַלטן [ולקיים בזה לא יחל דברו ככל היצא מפיו יַעֲשֶׂה], מ'זאל נאָר כסדר גיין [בדרך זה], טאַמער [יעשו כך], וועט מען זוכה זיין ס'זאל זיין ראשי המטות "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל". - אַזוי שטייט אין ישמח משה [אין] פרשת מטות.

סו

ועל דרך זה יבואר גם כאן מה שאמר הכתוב שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם, ודרשו בתנחומא "לָהֶם" ולא לאומות העולם. דהיינו שבזכות מינוי שופטים כשרים הדנים במשפט צדק, יזכו להגאולה שלימה, שאז כל הראשים המושלים על בני ישראל יהיו רק מבני ישראל, ולא מהאומות, וכמו שממשיך הפסוק לַמֶּעַן תִּתְּנָה וַיִּרְשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ

דאָס איז דער פֿשֶׁט [תתן "לָהֶם" ולא לאומות העולם].

אַז ס'וועט זיין אַמְת'דיגע שׁוֹפְטִים, וואָס וועלן אויפהאַלטן דאָס אידישקייט, - אַזוי ווי דער רמב"ן זאָגט¹¹ [אז] אַלעס איז געווענדט אין די שׁוֹפְטִים, אין די מִשְׁפָּטִים, - ממילא וועט מען מער נישט האָבן אויף זיך קיין שופטי האומות. אָדער ערכאותיהם, ווייל ס'וועט זיין די גאולה שלימה, און ס'וועט זיין ראשי המטות "לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל".

סז

[וזוהו כוונת הפסוק והתנחומא], שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים תִּתֵּן לָהֶם, אַז דו וועסט געבן די שׁוֹפְטִים [שישפטו משפט צדק], אַז דו וועסט געבן און דו וועסט האַלטן און ס'וועט זיין אַזוי ווי ס'שטייט אין די פסוקים [וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם] מִשְׁפָּט צֶדֶק, וועט זיין "לָהֶם" ולא לאומות העולם, דערמיט איז מען גוֹרֵם [לקרב הגאולה שלימה], ווי ווייטער שטייט אין פסוק [לַמֶּעַן תִּתְּנָה וַיִּרְשֶׁתָּ אֶת הָאָרֶץ, ופירש רש"י, כדאי הוא מנוי הדיינים הכשרים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן].

סח

ובאזהרת "לָהֶם" ולא לאומות העולם, הכוונה שלא 'לגרום' כן על ידי מעשינו אריכות הגלות שימשלו האומות על ישראל. וכדרך שדורש רבי ישמעאל באזהרת לא תַעֲשֹׂן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם, דבא להזהיר שלא לגרום במעשינו נתיצת המזבחות וחורבן ביתי המקדש

[ואזהרת הכתוב "לָהֶם" ולא לאומות העולם, לא בא לאפוקי שלא יעשו ישראל כן בידיים, שעל זה

¹¹ הובא לעיל באות סג.

אין צריך להזהיר דפשיטא הוא (וכדלעיל בקושיא ז), אלא בא הכתוב להוכיח שלא 'לגרום' ע"י המעשים לעכב הגאולה שלימה¹¹.

[והוא] כעין זה וואס ס'שטייט לא תעשון פן לה' אלקיכם, שטייט אין יענע וואַכעדיגע סדרה [פרשת ראה] (יב, ג-ד) וּנְתַצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֵיהֶם וְגו' לא תעשון פן וגו', זאָגט רש"י דאָרט¹² פון מכילתא¹³, רבי ישמעאל זאָגט וכי תעלה על דעתך שישאל נותצין את המזבחות, אלא שלא תגרמו במעשיכם, מ'זאָל נישט גורם זיין מיט די מעשים, דעם חורבן [בית המקדש] זאָלסטו נישט גורם זיין.

דאָס איז דער פֿשט לא תעשון פן [שמזהיר הכתוב] אז מ'זאָל נישט זיין נותץ אַת המזבחות, זאָגט רבי ישמעאל [דהכונה] ווייל אז מ'איז גורם דעם חורבן, איז מען גורם נתיצת המזבחות, הייסט דאָס [כאילו עשו כן], רופט מען [עס] שוין אָן [בלשון] לא תעשון פן, זאָגט דער פסוק זאָלסט עס נישט טון, ווייל אז מ'איז גורם מיט די מעשים הייסט אַזוי ווי געטון.

ס

[וכמו כן] שטייט אין פסוק דאָ אויך די זעלבע, אַז מ'איז נישט מקיים די פרשה פון די שופטים, מצות מינוי שופטים [כראוי], אַזוי ווי דאָ שטייט, [בוה גורמים שבני ישראל הם משועבדים לשופטי האומות, ועל זה מזהיר הכתוב תתן לך ולא לאומות העולם].

ע

ובפרטיות תלוי זה במצות שופטים ושוטרים שדנין במשפט צדק, וכמו שאמרו בגמרא דאין בן דוד בא עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל, ונמצא שבענין זה דייקא תלוי עיכוב הגאולה

איבערהויפט ס'שטייט דאָך¹⁴, הקדוש ברוך הוא [אינו משרה שכנינו, און] אין בן דוד בא, עד שיכלו 'שופטים ושוטרים רעים' מישראל, שטייט דאָך אַרויס אַזוי אין די גמרא אַז אין דעם גיווענדט [די גאולה], דאָס האָלט אויף די גאולה, [דין] שופטים ושוטרים רעים מישראל. אין בן דוד בא עד שיכלו 'שופטי ישראל'¹⁵ זאָגט דאָך די גמרא בפירוש אין סנהדרין (נח). און אין שבת (קלט).

דאָס איז גורם עיכוב [ביאת] בן דוד.

ממילא בלייבט מען, מיט דעם - קען מען פאַרשטיין - גיט מען 'מיט דעם' דעם כח אַז מ'זאָל בלייבן אונטער די שופטי האומות, אונטער די אומות העולם.

¹¹ ולפי התירוק, מה שדרשו "ולא לאומות העולם", אין הפירוש לאפוקי שישאל לא יתנו ראשים להאומות, אלא לאפוקי שלא יגרמו שהיו האומות ראשים על ישראל.

¹² ברש"י (ראה יב, ד): לא תעשון פן. להקטיר לשמים בכל מקום, פי אם במקום אשר יבחר. דבר אחר, וּנְתַצְתֶּם אֶת מִזְבְּחֵיהֶם וְאֶבְרֵיהֶם אֶת שְׁמֵם, לא תעשון פן, אזוהרה למוחק את השם ולנותץ אבן מן המזבח או מן העזרה. אמר רבי ישמעאל, וכי תעלה על דעתך שישאל נותצין את המזבחות, אלא שלא תעשו כמעשיהם ויגרמו עונותיהם למקדש אבותיהם שיחריב.

¹³ הכונה להספרי (ראה שם) שמשם הוא מקור דברי רש"י.

¹⁴ בגמרא סנהדרין (נח): אמר רבי שמלאי משום רבי אלעזר ברבי שמעון, אין בן דוד בא עד שיכלו כל שופטים ושוטרים מישראל, שנאמר (ישעי' א, כה-כו) וְאֶשְׁכְּחָה יְדֵי עֲלִיף וְאֶצְרֹף כְּכַר סִינִיף וגו', וְאֶשְׁכְּחָה שְׁפָטֶיךָ. ובגמרא שבת (קלט): תניא רבי יוסי בן אלישע אומר, אם ראתי דור שצרות רבות באות עליו, צא ובדוק בדיני ישראל, שכל פורענות שבאה לעולם לא באה אלא בשביל דיני ישראל, שנאמר וכו'. ואין הקב"ה משרה שכנינו על ישראל עד שיכלו שופטים ושוטרים רעים מישראל, שנאמר וְאֶשְׁכְּחָה יְדֵי עֲלִיף וְאֶצְרֹף כְּכַר סִינִיף וגו'.

¹⁵ דבסנהדרין איתא סתם: כל שופטים ושוטרים' מישראל, ובשבת איתא שופטים ושוטרים 'רעים'. ועיין מה שדקדק רבינו בזה, בס"ג עקב תשט"ז, נח תשי"ז, דברים תשי"ז, פנחס תשכ"ב, עקב תשכ"ב.

עא

ולזה אמר תתן לך ולא לאומות העולם, שיקרבו את הגאולה שלימה שאז יהיה דוד המלך נשיא על ישראל, והקב"ה יהיה הרועה שלהם, ולא האומות העולם ח"ו

אז מ'וועט אָבער זוכן ס'זאָל זיין וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, דעמאָלטס וועט נישט זיין קיין שופטי האומות, [נאָר] ס'וועט זיין על פי התורה, די שוּטְרִים און דאָס התנהגות [=ההנהגה] וועט מען נישט געבן פאַר די אומות העולם אז זיי זאָלן האָבן א כח [פון] שופטים וְשוּטְרִים איבער אידן, נאָר אידן וועלן אליין האָבן [שופטים וההנהגה]. ס'וועט זיין מלכות בית דוד, וְעַבְדֵי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, אזוי ווי דער פסוק זאָגט, ה' יְהִי לְרוּעָה יִשְׂרָאֵל, דער בורא כל עולמים וועט זיין דער רוּעָה יִשְׂרָאֵל, און דָוִד וועט זיין דער מֶלֶךְ, אזוי זאָגט דאָך דער פסוק אין יחזקאל³⁰.

[ונמצא] איז דאָס גיווענדט אין די שופטים, אַז ס'זאָל נישט זיין ביי די אומות העולם.

עב

דעס זאָגט דער פסוק, [און] זאָגט דער מדרש, שפּטִים וְשׁוּטְרִים תִּתֵּן "לך", דורכדעם וועט זיין ולא לאומות העולם, וועסטו נישט געבן א כח פאַר די אומות העולם [אז] זיי זאָלן אויף דיר האָבן שופטים, [דאס אין אתה ממנה שופטים הגונים] דעמאָלטס גיבסטו פאַר די אומות העולם שופטים איבער דיר.

עג

ולענין מצב דורינו:

היינט זעט מען נאָך מער [אצל מלכות המינים], ווי מ'איז חלילה מ'איז אויף זיך מעמיד שופטים [מזרע ישראל הדנים] בנימוסי העכו"ם, אינגאנצן מיטן כח העכו"ם³⁰. די זענען שלוחי העכו"ם, שלוחים פונעם ס"מ.

דאָס איז דער פּשט לך ולא לאומות העולם, מ'זאָל נישט געבן דעם כח פאַר די 'אומות העולם'. דאָס איז דאָס ערב רב [וואָס זענען] אַריינגעמישט פון אַלע אומות רעות, פון די אַרגסטע, פון די אַרגסטע אומות. איבערדעם איז שפּטִים וְשׁוּטְרִים תִּתֵּן "לך", ולא 'לאומות העולם'.

³⁰ בספר יחזקאל (לד. ב-לא): כה אָמר ה' אֱלֹקִים, הוּא רֵעִי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רָעִים אוֹתָם וגו'. חִי אֲנִי נָא ה' אֱלֹקִים אִם לֹא יֵעָן הָיוּ צִאֲנִי לְבֹד וְתִהְיֶינָה צִאֲנִי לְאֶכְלָה לְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה מֵאִין רָעָה, וְלֹא דָרְשׁוּ רָעִי אֶת צִאֲנִי, וְיָרְעוּ הָרָעִים אוֹתָם, וְאֵת צִאֲנִי לֹא רָעוּ. לָכֵן הָרָעִים שָׁמְעוּ דְבַר ה'. כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים, הִנְנִי אֶל הָרָעִים וְיָרְשׁוּנִי אֶת צִאֲנִי מִיָּדָם, וְהַשְׁבֹּתִים מִרְעוֹת צֹאן וְלֹא יָרְעוּ עוֹד הָרָעִים אוֹתָם, וְהַצִּלְתִּי צִאֲנִי מִפִּיהֶם וְלֹא תִהְיֶיךָ לָהֶם לְאֶכְלָה. כִּי כֹה אָמַר ה' אֱלֹקִים, הִנְנִי אֲנִי, וְיָרְשׁוּנִי אֶת צִאֲנִי וּבְקָרְתִּים. כְּבָקָר רָעָה יֵעָדְרוּ בְּיוֹם הַיּוֹתוֹ כְּתוֹךְ צֹאֲנוּ נִפְרָשׁוֹת, כֵּן אֶבְקֶר אֶת צִאֲנִי, וְהַצִּלְתִּי אֹתָהֶם מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נִפְצוּ שָׁם בְּיוֹם עֲנָן וְעָרְפֶל. וְהוֹצֵאתִים מִן הָעֲמִים וּקְבָצְתִּים מִן הָאֲרָצוֹת, וְהִבִּיתִּים אֶל אֲדָמָתָם וְרַעֲיָתִים וגו'. בְּמִרְעָה טוֹב אֲרַעָה אֹתָם, וּבְהָרֵי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה גִוְהָם, שָׁם תִּרְבֹּצְנָה בְּנוֹה טוֹב וּמִרְעָה שִׁמֹן תִּרְעִינָה אֶל הָרִי יִשְׂרָאֵל. וְאֶתְנָה צִאֲנִי כֹה אָמַר ה' אֱלֹקִים וגו', אֲנִי אֲרַעָה צִאֲנִי וְאֲנִי אֲרַבִּיצֶם, נָא ה' אֱלֹקִים. וְהִקְמַתִּי עֲלֵיהֶם רָעָה אֶחָד וְרָעָה אֶתְחַן, אֶת עַבְדֵי דָוִד, הוּא יָרְעָה אֹתָם וְהוּא יִהְיֶה לָהֶם לְרָעָה. וְאֲנִי ה' אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹקִים, וְעַבְדֵי דָוִד נִשְׂאִי כְתוּכָם, וגו'. וְלֹא יִשְׁאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם. וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֵיהֶם אֹתָם, וְהִמָּה עִמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל, נָא ה' אֱלֹקִים.

וְעוֹד שָׁם (לו. כא-כו): כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקִים, הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִלְכוּ שָׁם, וּקְבָצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהִבִּאתִי אוֹתָם אֶל אֲדָמָתָם. וְעִשִּׂיתִי אִתָּם לְגוֹי אֶחָד בְּאֶרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל, וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ, וְלֹא יִהְיֶה עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יִחַצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד וגו'. וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם, וְאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לְאֱלֹקִים. וְעַבְדֵי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם, וְרוּעָה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם, וּבְמִשְׁפָּטִי יִלְכּוּ וְחֻקְתִּי יִשְׁמְרוּ וְעִשּׂוּ אוֹתָם. וְיִשְׁבּוּ עַל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדֵי יִצְחָק אֲשֶׁר יִשְׁבּוּ בָּהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיִשְׁבּוּ עָלֶיהָ הִמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדוֹד עַבְדֵי נִשְׂאִי אֶת הָעָם לְעוֹלָם וגו', וְנָתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם.

³⁰ עיין ויואל משה (א. קא) ועה"ג ועה"ת (ס. קיד), ובדברי רבינו שופטים תשכ"ז, ובמסיבה א' וישב תשכ"ח.

עד

הקדמה לישוב קושיא ג-ד

[ונבוא לביאור לשון הכתוב] **תִּתֵּן לָךְ בְּכָל שְׁעָרֶיךָ וּגּוֹ' לְשִׁבְטֶיךָ.**

עה

בייטב לב מפרש לשון הפסוק **בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**, דרומו על ה"ב שערי תפילה שיש לכל שבט שער בפני עצמו לקבלת התפילה, וכמו שמסוים הכתוב **"לְשִׁבְטֶיךָ"**. והכתוב רמז דגם בזה צריך לשפוט משפט צדק, וכמו שהיה עובדא אצלו שבאו לדון על מריבה בענין נוסחאות התפילה, שמבואר באר"י הקדוש שזה תלוי לפי השערים של כל שבט דער זיידע זכרוננו **לברכה אין ייטב לב די וואָכעדיגע סדרה**^{טו}, טייטשט ער, ברענגט ער דאָרטן [עובדא שהיה אצלו], טייטשט ער **בְּכָל שְׁעָרֶיךָ**.

ברענגט ער אַז ס'איז געקומען צו אים אויך אַזא דין תורה פון די קהלות, זיי האָבן זיך געראָטן [אצלו] אויפן נוסח אשכנז צי נוסח ספרד, וויאָזוי זיי זאָלן דאווענען, אַזוי אָדער אַזוי. צי עקסטער. אַזוי ברענגט ער. אַ שקלא וטריא וואָס ער האָט געהאַט.

עו

און לעולם דער מקור פון דעם איז דאָך^{טו}, ווייל דער אר"י הקדוש זאָגט אַז

^{טו} בייטב לב ריש פרשתן (אות ה): שפטים ושטרים תתן לך בכל שערך אשר ה' אליהך נתן לך לשבטך ושפטו וגו'. יש לדקדק, לך למה לי. ב', בכל שערך, פירש רש"י בכל עיר ועיר, ולי אפשר לפרש שער ממש, כמו (ואתחנן וט) מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ, ג', לשבטך, הרי כיון דכתיב נתן לך, הכל בכלל, ומפני כך נלחץ רש"י לפרש דהאי לשבטך מוסב על תתן לך, ועיין מזרחי:

ונראה לי על פי המבואר מדברי חובת הלבבות שער הבחינה (פג), ובספר באר מים חיים (ריש) פרשת לך (אות ב), כי עיקר האדם הוא הנשמה, והגוף אינו נקרא כי אם לכושר ובשר האדם, אם כן כל עסקי הגוף אינם מיוחסים אל עצם האדם, כי אם כנשכר בשדה אחרים הוא הגוף, למען להחיות הנשמה, אבל עסקי הנשמה בתורה ובמצוות ומעשים טובים, הם שלו ממש. וזהו שאמר הכתוב (נשא ה, י) ואיש את קדשיו, עסקי הקודש, לו יקיה, חשובים שלו, עד כאן דבריו [של הבאמ"ח].

והנה, יש שני מיני משפטים ודברי ריבות בין איש לרעהו. א) בדבר של ממון עסקי הגוף, שזה נחשב לאינו שלו, כאמור. ב) בדברים הנוגעים אל הנשמה, על דרך משל הדין המבואר בתשובת כנסת יחזקאל סימן י"ז בענין אשכנזי דר בבית ספרדי, והספרדי מוחה באשכנזי מלהדליק [נר חנוכה] בביתו כי רוצה לעמוד במנהגו [להדליק רק נר אחד איש וביתו]. וכן בתשובת חתם סופר חלק ו' סימן א' בענין קהל אשכנזים וספרדים [שעשו חרם שלא יתפללו רק כל אחד בבית הכנסת שלהן], עיין שם מה שהעלו להלכה.

וכן שבת אצלי בשבת קדש זה אנשים ממקום אחר שרוצים לבנות בית הכנסת, שהיתה מריבה ביניהם בענין נוסח התפלה בבית הכנסת, אם יתפללו בנוסח אשכנזי או בנוסח ספרד, ואמרתני אני חוות דעתי בזה. והרי זה דבר הנוגע לנשמה, אל האדם עצמו הנקרא שלו.

ועתה אני אומר דליכא מידי דלא רמיזא באורייתא, והוא על פי מה שכתוב בסוף הקדמה (לשער התפלה) של פרי עץ חיים ז"ל, בשרשי המנהגים שיש חילוקים בין אשכנזים ובין ספרדים קטאלונים (ממחו קאטולוניא שבארץ שפאניע) ואיטאליים וכיוצא בהם, שיש בהם מנהגים קדמונים שלהם בסידורי התפלה וכו', והיה אומר מורי זלה"ה [תאר"י הקדוש] שיש י"ב שערים ברקיע נגד י"ב שבטים, וכל אחד עולה תפלתו דרך שער אחד, והם השערים הנזכרים בשלהי ספר יחזקאל (מח, לא-לד). ואמר שבדואי לא היו השערים ודרכי השערים שוין, כי אם כל אחד משונה מחבור, לכן גם התפלות משונות. לכן כל אחד ואחד ראוי להחזיק כמנהג תפלתו, כי מי יודע אם הוא מושב ההוא, ואין תפלתו עולה אלא על ידי שער ההוא, עכ"ל.

וזהו שאמר שפטים ושטרים תתן לך, רצה לומר אפילו בעסקי הנשמה שזה "לך" ממש, בכל שערך, ר"ל נידון "שערך", היינו י"ב שערי התפלה, אשר ה' אליהך נתן לך "לשבטך", לפי ערך י"ב שבטים, ועתה מריבים זה עם זה בענין התפלה שנגד שער שבט שלו, על זה אמר וּשְׁפֹטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק. וזה הנאמר גם להלן (יח, ח-יא) כִּי יָפֵלֵא מִמֶּךָ דָּבָר לְמִשְׁפַּט וּגּוֹ' דְּבָרֵי רִיבֹת "בשערך", ר"ל בענין התפלה, שהוא תולה בשער המיוחד לכל אחד ואחד, לא בענין בית הכנסת, שעליו נאמר (ויצא כח, יו) וְזֶה שְׁעַר הַשְּׁמַיִם. או יאמר בשערך, בענין נר חנוכה שמצותה על פתח הבית כיצד ידליק, כמעשה דכנסת יחזקאל. ועל כל ענינים כאלו וקמת ופלית וגו' לא תסור וגו'.

^{טו} וכדוהבא במגן אברהם (ריש סימן סח): האר"י ז"ל לא היה אומר פיוטים ופזמונים אלא מה שסדרו הראשונים, כגון הקלירי שנתקנו ע"ד האמת. אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה, אין לשנות ממנהג מקומו, כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג, לבד מה שנזכר בגמרא שזה לכל (הכוונות). וז"ל הגמרא ירושלמי (עירובין פג, ה"ט) א"ע שישלחו לכם סדר התפלות אל תשנו ממנהג אבותיכם עכ"ל.

ס'איז דאָ צוועלף שְׁעָרִים [לקבלת התפילה], פֿאַר יעדן שְׁבֵט איז דאָ אַן אַנדערער שְׁעַר אויף די תְּפִלָּה, איבערדעם זאָל מען נישט מְשַׁנָּה זיין פון נוסח אַבּוּתוֹר, ווייל טאַמער איז מען פון 'דעם' שְׁעַר, דעמאָלטס קענען נישט גיין די תפילות גיין אין אַן 'אַנדערן' שְׁעַר.

און דער אר"י הקדוש האָט מִתְּקַן געווען 'די' תְּפִלָּה, 'דעם' נוסח ספרד.

עז

זאָגט דער אר"י הקדוש, ס'איז נישט קיין נוסח ספרד פון די "ספרדים", נאָר דער אר"י הקדוש האָט דאָס אויסגעקליבן [מנוסחאות התפילה] און ער האָט אַריינגעמישט עס אין נוסח ספרד, און דער אר"י הקדוש האָט געזאָגט אַז דעם איז 'כולל' אַלע שְׁעָרִים [כי נוסח זה הוא "שְׁעַר הַכּוֹלֵל"], איבערדעם קאָן דאָס יעדערער דאָווענען, דעם נוסח¹⁰.

¹⁰ עיין בורע קודש (מועדים, ט"ו באב). ועיין באורך בשו"ת דברי חיים (ח"ב אור"ח סימן ח) וזל"ק: מה ששאל מעלת כ"ת אם רשאי לשנות נוסח אשכנזי ולאחוז בנוסח האר"י ז"ל, כי בחתם סופר סימן ט"ו (הב, בשו"ת אור"ח) מבואר דהאר"י ז"ל עשה הכוונות [על נוסח ספרד] בשביל שהיה ספרדי, אבל גם בנוסח אשכנזי מרומזין הסודות. תשובה. הן אמת דגם בנוסח אשכנזי הוא על פי סוד וכו', אך הכוונות והנוסח שבסידור מהאר"י ז"ל אינו כולו נוסח ספרד כידוע למעיין בספרי נוסחאות המדויקות להאר"י ז"ל, וסידורי ספרד בכמה מקומות משונה מנוסח האר"י ז"ל.

וזה לשון משנת חסידים ז"ל בהקדמתו קודם תפילת ערבית (מסכת בריאה ערבית פ"א, ג-ג), ואין לשנות מנהג אבות בעיקר התפלה, לפי שחילוקי מנהגים באו מחילוקי שורש הנשמות, לכל מנהג יש לו שורש מסילה שמורה לו למעלה להעלותו, ואין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואם לא ידע אם בנפשו הוא המנהג שתפסו אבותיו, נוח לו שיתנהג במנהג המוכרח שקבל הר"ח¹¹ כוונותיו עליו מהאר"י זלה"ה, 'שורכו' הוא על סדר תפלת הספרדים, לתקן תיקון הצריך למעלה, עכ"ל. הרי דלא 'כולו' הוא נוסח ספרד, ובכרוך שאמר הזהיר שלא להוסיף על מנהג אשכנזי, הרי דנוסחתו לא היה מפני שהוא ספרד, רק הוא בירר הסולת.

ומבואר בהקדמת פרי עץ חיים (לשער התפילה) וכו' (לשונן הועתק לעיל בלשון הייטב לב) עכ"ל. הרי דלכל אחד מהשופטים שער בפני עצמו, ורק באמת הכל לפי שורש נפש מאיזה שבט, וכמבואר במשנת חסידים הנ"ל דכתב דאם לא יודע שורש נפשו ראוי להחזיק בנוסח האר"י ז"ל. הרי דכוונת דבריו דהאר"י ז"ל בירר הסולת מתוך האוכל, והוא מתוקן לכל נפש.

[ועי"ש שהאר"י עוד בענין דברי החתם סופר בזה, ואח"כ מסיים וז"ל:] סוף דבר דזה הכלל לפי דברי משנת חסידים, דראוי לכל אחד להחזיק במנהג אבותיו, כי מסתמא המה מאותו השבט שאותו נוסח התפילה בשער הזה, ולכן רבותינו האשכנזים בעלי תוספות וגדולי הקדמונים שהחזיקו במנהג אבותיהם משתמא זה השער שלהם כפי נוסח האשכנזים, ורק המשנת חסידים והאר"י ז"ל חדש דמי שלא ידע בנפשו את שורש שלו מאותו הנוסח, ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, והיינו בודאי שאין דבריו עם המוני ופשוטי עם שהם מתפללים לתומם ואין יודעים בנפשם כלל, ורק דבריו כנגד גדולי הצדיקים שהם יודעים שרשם, ולכן אמר שמי שאינו יודע שנפשו משורש הנוסחא שמתפללים בארצם, ראוי שיבחר נוסח האר"י ז"ל, כי לפעמים יש נפשות מעורבות משבט לשבט כידוע ליועץ חן, ולזה אם אין ברור לו שנפשו משורש שמתפללים במקומו, יחזיק בנוסח האר"י ז"ל.

ולכן לא קשה מידי מה שהקשה בחתם סופר על רבותינו [הקדמונים] למה לא התפללו בנוסח האר"י ז"ל כיון שלא ידעו מאיזה שבט המה, ולכן דחה דברי המקובלים הנ"ל ז"ל, אך באמת רבותינו הקדמונים היו גדולי בעלי קבלה, כידוע שרש"י ז"ל היה מקובל גדול כנראה מכמה מקומות וכו', וכן גם כן הר"ת והר"י היו מקובלים גדולים, וכן שארי בעלי תוספות כגון רבינו יהודה חסיד ותלמידו הסמ"ג ור"י מאורלייניש כידוע בתשובה מן השמים. ולכן המה ידעו שורש נשמתן ונשמת תלמידיהם, כי המה שרשם מנוסח אשכנזי. והמוני עם המה מתפללים לתומם, וגם אולי ידעו גדולי הראשונים שגם כן הדרור היה משבט זה נפשם השייך לשער נוסח אשכנזי. אך בבוא האר"י הקדוש והיכן שער הכולל לכל מי שהוא משבט שיהיה, והיה מתקן נוסח תפילת האר"י ז"ל ולכן כתב משנת חסידים דמי שלא ידע שורש נפשו יתפלל בנוסח האר"י ז"ל.

אך לאחר שנחית עיר וקדיש מן שמיא הבעל שם טוב ז"ל אשר גדלו מבואר בספר יציין ובוועז (פרק ב) להגאון בעל מאיר נתיבים שהעיד על גודל קדושתו ונפלאותיו, וכן שם הגדולים (להחיד"א, ערך אור החיים וערך צנפת עננה) סיפר בשבחו, וכמה גאונים קדמונים שהעידו שמן השמים נשלח לתקן דורו, והבין ששורש נשמתו אינו משער נוסח אשכנזי, ולכן אחז בנוסח האר"י ז"ל. ראה שזמנו ואילך כמה נפשות שראים לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, ולזה תיקן שיתפללו הנוהגים אחריו בנוסח האר"י ז"ל, וכן הנהיגו אחריו ראשי הדורות,

עח

אָבער דער אַמֶת איז מען מְקוּבֵּל [שיש לכל שבט שְׁעַר ונוסח בפני עצמו].

אָבער לולא זאת [בוולת שְׁעַר הכולל] איז דא י"ב שְׁעָרִים.

איבערדעם זאָגט ער [בייטב לב לפרש הפסוק] שְׁפָטִים וְשֹׁטְרִים [תתן להם] בְּכָל שְׁעָרֶיךָ

וגו' לְשֹׁטְרֶיךָ, זו י"ב שערי תפילה, זאָגט ער [אז] אויף דעם איז אויך פֶּאֶרְהָאָנֶדֶן שְׁפָטִים

וְשֹׁטְרִים, אויף דעם ברויך מען אויך דין זיין.

אָזוי ברענגט ער אין ייטב לב, זכותו יגן עָלֵינוּ¹⁰.

עט

ער שטעלט עס אַרײַן אָזוי אין פסוק, אַז ס'איז געווען אַ מַעֲשֵׂה שְׁהִיָּה [שבאו אצלו

לדון על מריבה בענין נוסח התפילה], ער האָט געהאַט אויף דעם דין צו זיין. זאָגט ער [אז]

אויף דעם איז אויך פֶּאֶרְהָאָנֶדֶן וְשֹׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק, אויף דעם ברויך מען

אויך מאַכן אַ מִשְׁפָּט צֶדֶק, אויף די שְׁעָרֵי הַתְּפִלָּה, דער וויל אָזוי און דער וויל אָזוי,

מוז מען אויך טרעפן אַ מִשְׁפָּט צֶדֶק וויאָזוי צו פֶּסֶק'נען.

אָזוי שטייט אין ייטב לב.

פ

ישוב קושיא ג-ד

ולדרכינו יש לפרש רמז הכתוב על דרך זה לפי דברי התנחומא שדורש ענין הכתוב על שצריך ללמד זכות על בני ישראל

נאָר קען זיין לְפִי דְרָכּוֹ בְּקוֹדֶשׁ [שמפרש הכתוב "בְּכָל שְׁעָרֶיךָ" על שערי התפילה], איז

דאָס טאַקע נאָך מְרומָז [לדרכינו] אינגאַנצן, לויט דעם מדרש וואָס איך האָב דאָ

געברענגט, דער מדרש [תנחומא] וְשֹׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפָּט צֶדֶק [אז] מ'זאָל מְלַמֵּד זְכוּת

זיין.

פא

כי לפי מה שבארנו, בכדי להוציא משפט צדק, צריך שיהיו בעיני כרשעים בשעת הדין, ועל כן בא הכתוב לרמוז

דעבור זה צריך גם כן להתפלל עליהם ולעורר רחמים ב"ב שערי התפילה, כדי שלא יזיק להם מה שנחשבו בעיני

הדיינים כרשעים. ולזה לא אמר בכל "שְׁעָרֶיךָ" אלא בְּכָל "שְׁעָרֶיךָ", דרומז על ה"ב שערי התפילה

[ווייל לויט] אָזוי ווי דער 'פֶּשֶׁט' איז טאַקע [לשפוט בצדק, וזהו על ידי] אַז ס'איז יהיו

בעיני כְּרֻשִׁים, און דער אַמֶת זענען זיי דאָך ערליכע אידן, [נאָך] מוז מען אָבער

יְדָאָך' ווייזן כְּרֻשִׁים, כדי מ'זאָל אַרויסברענגען דאָס אַמֶת.

איבערדעם [לעומת זה] ברויך מען מְתַפַּלל זיין פֶּאֶר זיי, אַז ס'זאָל זיי נישט שאַדטן

[מה שהיו בעיני הדיינים כרשעים].

איבערדעם זאָגט ער נישט וְשֹׁפְטוּ בְּכָל "עִיר", נאָר בְּכָל "שְׁעָרֶיךָ". [ווייל] ער איז

מרמז [על השערי תפילה].

פב

דעמאָלטס איז דאָך נאָכנישט געווען [מפורסם] דער נוסח הַכּוֹלָל, האָט זיך יעדער

[שבט] געדאַרפֿט די תפילות [בנוסח שלו, יעדער] האָט דאָך געדאַרפֿט קוקן אין וועלעכן

שְׁעַר [הולכין תפילות של שבט], און וואָס פֶּאֶר אַ נוסח ער זאָל מתפלל זיין. [ולכן אמר

בלשון "בְּכָל" שְׁעָרֶיךָ, ומסיים "לְשֹׁטְרֶיךָ", לכל שבט לפי הראוי לו].

הקדושים תלמידיו ותלמידי תלמידיו, גאונים גדולים בנגלה ובנסתר, ולכן כל המאמין בבעל שם טוב ובתלמידיו ראוי לאחוז בנוסח האר"י ז"ל, ומיניה לא יזוּע.

¹⁰ ראוי לציין כי יומא דהילולא של הייטב לב בשנת תש"כ, היה למחבתו, אור ליום ב' פרשת כי תצא.

פג

איבערדעם איז דער פסוק שוין מרמז, [כי] אז די שפטים וְשֹׁטְרִים זענען שופטים [ונדינן] מיט שטרענגסקייט, זיי וועלן זוכן דעם אמת, דו וועסט האבן די ושוטרים די פורענין [כלשון אונקלס] וואס זיי שטראפן אידן במקל (כלשון רש"י), פונדעסטוועגן זאלסטו גיין בכל "שעריה", זאלסט זוכן די שערי התפלה. [שהרי אצל] תפלה מוז מען דאך זוכן דעם שער [הראוי לו].

[וזה שרומזו הכתוב כי] פונדעסטוועגן זאלסטו מתפלל זיין פאר זיי, אז רעה אליהם לא יאונה.

פד

והשתא עולה יפה כל סדר לשון הכתוב שפטים וְשֹׁטְרִים תתן להם "בכל שעריה" אשר ה' אלקיהם נתן להם "לשפטיה", דהיינו בשערי התפלה אשר נתן ה' לכל שבט ושבט לפי הראוי לו

איבערדעם זאגט ער שפטים וְשֹׁטְרִים תתן להם "בכל שעריה" אשר ה' אלקיהם נתן להם "לשפטיה", פאר יעדן שבט האט ער געגעבן אן אנדערן שער. זאלסטו זוכן דעם שער התפלה [לכל שבט, כדי אז] אזוי ארומער זאל זיין וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, אזוי ווי דער מדרש זאגט אז מ'זאל זיי גאר דין זיין לכף זכות.

[ולפי זה אין לשון הפסוק הכל נאמר כסדרן על מכונו, ואין המקרא מסורס. דכוונת הפסוק כי השי"ת נותן את שערי התפילה לכל שבט ושבט באופן הראוי לו (ומיושב גם קושיא ג)].

פה

ישוב קושיא ח (באופן שני)

שופטים הגונים ששופטים באמת וצדק, יש בהם הכרח להעמדת וקיום הדת, שלא יהיה ח"ו הפרת התורה ע"י הצבועים דאס איז ביידע אינאיינעם, קער דאס אהער [הדרש אל הפשט], ווייל דאס איז הא בהא תליא.

[כי] טאקע ווייל' די גאנצע פרשה איז דאך געשטעלט אויף שארפקייט [להעמיד שופטים ושוטרים לרדות את העם], וועגן דאס איז א הכרח וועגן קיום הדת. [ווייל] אז נישט חלילה וועט מען דאך מפיר זיין, וועט מען מפיר תורה זיין. אזוי ווי בעונותינו הרבים די צבועים טוען בדורותינו אלה.

פו

ובזכות העמדת שמירת התורה מתקבלין התפילות בשמים, וכדנשמע מהפסוק מסיר אָנֹו מִשְׁמַע תוֹרָה גַם תִּפְלָתוֹ תועֵבָה האט דער פסוק דאס געשטעלט אינאיינעם. ווייל מיט דעם אינאיינעם איז דא א כח התפלה, ווייל ווען נישט איז אלדינגס בטל. חלילה אז מ'גייט שלא כתורה [גם התפילות אינם מתקבלים, וכדכתיב] (משלי כח, ט) מסיר אָנֹו מִשְׁמַע תוֹרָה גַם תִּפְלָתוֹ תועֵבָה, קען מען נישט מתפלל זיין אויך נישט, פאר אידן.

אז ס'איז מסיר אָנֹו מִשְׁמַע תוֹרָה, אז מ'לייגט אוועק [די דרכי התורה], אז מ'טוט נישט [כתורה], אז מ'הערט נישט צי [לדון ולהורות] אזוי ווי ס'איז על פי התורה, און מ'זוכט זיך דרכים שונים ומשונים, איז ממילא גַם תִּפְלָתוֹ תועֵבָה.

פז

ולכן נרמז כאן בפסוק וְשָׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשְׁפַּט צֶדֶק, הן כח העמדת הדין, והן כח התפילה ולימוד זכות בשמים, דהא בהא תליא

איבערדעם האט דאס די תורה הקדושה צוזאמגעשטעלט די ביידע אין איין פסוק, אין איין המשך.

ברכת הקודש

און דער בורא כל עולמים זאל העלפן:

מ'קומט דאך היצטערט אין די ימי הדין והמשפט.

ס'קומען די הייליגע טעג, [דער] תוקף הדין.

מ'ווייס מיר דאך 'ביי זיך' דעם אַמַת [כל אחד את] נַגְעֵי לִבּוֹ, און וויאזוי דער מַצָּב

איז [בכלליות] אין כַּח הַתּוֹרָה וְעִבּוּדָה, ווי ווייט מ'האַט געטון פאַרן רַצוֹן הַבוֹרָא ברוך הוּא.

מ'דאַרף גרויסע יְשׁוּעוֹת וואָס מ'מוז געהאַלפן ווערן.

ווי גרויס [איז] דער שְׁפָלוֹת הַמַּצָּב, און דער גרויסער פֶּחַד וְאִימָה וואָס ס'ליגט

אויפן דור, וואָס מ'ווייסט נישט וואָס ס'וועט זיין, אין כָּלִיּוֹת און אין פְּרָטִיּוֹת.

דער בורא כל עולמים זאל העלפן ס'זאל זיין כָּכָל שְׁעָרֶיךָ.

אַלע שְׁעָרִים זאלן זיך דערוועקן, אַלע תְּפִלוֹת פֿון די אַלע הייליגע שְׁבָטִים.

ס'זאל זיין וְשִׁפְטוּ אֶת הָעָם מִשִּׁפְט צִדִּיק.

ס'זאל אַראָפקומען 'זְכוֹת וְצִדְקָה' לְיִשְׂרָאֵל.

מ'זאל מיר במהרה געהאַלפן ווערן.

מ'זאל מיר געהאַלפן ווערן מיט אַ יְשׁוּעָה שְׁלִימָה.

מיט אַ שְׁנַת גְּאוּלָּה וְיְשׁוּעָה.

שְׁנַת שְׁמִיחָה וְשִׁשׁוֹן פֿאַר אידן.

דער אייבירשטער זאל אונז שוין העלפן:

מ'זאל מיר געהאַלפן מיט כָּל מִינֵי יְשׁוּעוֹת טוֹבוֹת.

מ'זאל קאַנען דינען דעם באַשעפֿער, מִתּוֹךְ נַחַת וְהִרְחָבָה.

מ'זאל אָפּגעהיטן ווערן מִכָּל מִכְשׁוֹל, מִכָּל צָרָה וְצוּקָה.

מ'זאל מיר זוכה זיין צו די יְשׁוּעָה שְׁלִימָה, בַּהֲתוֹרֵמוֹת קֶרֶן הַתּוֹרָה וישראל,

וּבַהֲתַגְלוֹת כְּבוֹד שָׁמַיִם עֲלֵינוּ, בַּמַּהֲרָה בִּימֵינוּ אמן.

